

บทที่ 4

พิธีแต่งงาน

พิธีแต่งงานในสมัยพระเวทที่จะกล่าวถึงในบทนี้ ใ้ค้คือพิธีแต่งงานในคัมภีร์ฤคเวทเป็นหลัก แล้วแสดงความคลี่คลายของพิธีกรรมในสมัยต่อมา ตามที่ปรากฏในพิธีแต่งงานของคัมภีร์อถรรพเวท ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปสมัยพราหมณะชั้นนี้ เพื่อแสดงวิวัฒนาการของพิธีแต่งงานของชนชาติอารยันอินเดียที่สืบต่อกันมา เป็นระยะเวลาหลายพันปี นับตั้งแต่สมัยพระเวทลงมาจนถึงสมัยพระสุคร และแม้กระทั่งสมัยปัจจุบัน

เรื่องราวเกี่ยวกับพิธีแต่งงานของชาวอารยันอินเดียที่กล่าวถึงที่เก่าสุดนั้น ส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในบทสวดฤคเวทผลที่ 10 สูกตะที่ 85 ซึ่งเรียกว่า "สุรยาสูกตะ" บทสวดนี้ประกอบด้วยคำประพันธ์ 47 มंत्रะ (มนตร์) บรรยายถึงการแต่งงานของนางสุรยา ธิดาของเทพสวิตฤ หรือพระอาทิตย์ กับโสมเทพ หรือพระจันทร์ แม้ว่าบทสวดนี้จะไม่ใช่บทสวดที่แต่งขึ้นในสมัยแรกจริง ๆ และกรแต่งงานที่กล่าวไว้ในบทสวดนี้เป็นกรแต่งงานของเทพเจ้า ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ได้จ้กคำขวัญชัดเจนก็ตาม แต่ก็พอเห็นเค้าของพิธีกรรมซึ่งสะท้อนความคิดอันเป็นสาระสำคัญของพิธีแต่งงานที่เก่าสุดของชาวอารยันอินเดียได้เป็นอย่างดี จนถึงไ้ว่าพิธีแต่งงานของนางสุรยา เป็นแบบฉบับของการแต่งงานของชนชาติอารยันอินเดีย และถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพิธีกรรมบางอย่างเข้าไปในสมัยหลังดังที่ปรากฏในคัมภีร์ฤคฤทยสุครก็ตาม แต่พิธีเหล่านั้น ก็ล้วนสืบทอดความคิดมาจากพิธีแต่งงานของนางสุรยา ในบทสวดฤคเวท

พิธีแต่งงานเท่าที่ปรากฏในสมัยพระเวท และสมัยต่อมา กำหนดได้เป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

บุตรชายที่เกิดจากหญิงนั้นถูกถือว่าเป็นบุตรชายในตระกูลมิกาของนาง แทนที่จะสืบตระกูลทางสามี¹ ความถึคคังกล่าวแสดงถึงความสำคัญของบุตรชายในการสืบตระกูล

นอกจากนี้ การเลือกเจ้าสวามีจะคำนึงถึงความงามด้วย เพราะความงามเป็นคุณสมบัติเกนประการหนึ่งของหญิงในทุกยุคทุกสมัย ดังปรากฏว่า หญิงที่มีรูปร่างและแกงกายดี สามารถหาสามีได้ตามความพอใจของนาง โดยไม่จำเป็นต้องมีสินเคิม² ในคัมภีร์อรรถรพเวทก็มีเวทมนตร์เพื่อให้โคสามี ซึ่งมีเนื้อความขอให้หญิงสาวเป็นที่พึงใจแก่ผู้สวขอ และเป็นที่ยินยอมในเทศกาลรีนเริง³ และในคัมภีร์ศตปถพราหมณะ ก็ได้แสดงความเห็นว่า หญิงรูงงามเป็นผู้สมควรเป็นที่รักของชาย⁴

คังนั้น แม้จะไม่ใคกำหนดไว้เป็นกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน แต่ก็สรุปไควว่า เจ้าสาวที่พึงปรารถนานั้น ต้องมีความงามพอสมควร

¹ A. A. Macdonell and A. B. Keith, Vedic Index of Names and Subjects (Delhi: Motilal Banarsidass, 1967), 1: 30.

² ฤคเวท 10.27.12.

ภทรา วฐุร ภวติ ยค สุปะสะะ สวयी ส่า นิตร์ วนุเต ชเน วิต.

³ อถรรพเวท 2.36.1.

William Dwight Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VII of The Harvard Oriental Series, ed. Charles Rockwell Lanman, 2nd Indian Reprint Edition (Delhi: Motilal Banarsidass, 1971), p. 81.

⁴ ศตปถพราหมณะ 13.1.9.6.

Julius Eggeling, The Śatapatha-Brahmana, Part V, Vol. XLIV of The Sacred Books of the East, ed. F. Max Müller (Delhi: Motilal Banarsidass, 1972), p. 295.

ลักษณะสำคัญที่ควรมีพิจารณาก็คือประการหนึ่งก็คือ เจ้าสาวต้องปราศจากโรคภัย
 ผู้หญิงที่มีโรคจะไม่ได้รับเลือกเป็นเจ้าสาว¹

สำหรับการเลือกเจ้าบ่าวนั้น คัมภีร์พระเวทไม่ได้กำหนดไว้แต่อย่างใด แต่
 คัมภีร์ศตปถพราหมณะอ้างว่า ชายหนุ่มซึ่งจักอยู่ในวัยที่ดีที่สุดของชีวิต ย่อมเป็นที่ปรารถนา
 ของหญิงสาว² ทั้งนี้แสดงว่า เจ้าบ่าวที่พึงปรารถนาควรเป็นชายหนุ่ม ซึ่งหมายความว่า
 วายานพจนการศึกษาลาเรียนพระเวทแล้ว และสมควรที่จะมีครอบครัว ในคัมภีร์ยชุร-
 เวทกล่าวว่า หญิงสาวที่ได้รับการศึกษาอบรมแล้ว พึงแต่งงานกับเจ้าบ่าวซึ่งเป็นผู้มีการ
 ศึกษาเช่นเดียวกับเธอ³ แสดงว่า คุณสมบัติของเจ้าบ่าวอีกประการหนึ่งที่ได้รับการ
 พิจารณาก็คือการศึกษา แต่ในบางคัมภีร์ กลับแสดงความเห็นในทางตรงกันข้ามว่า
 ผู้หญิงชอบสิ่งไรแกนสาร เช่นการร้องเพลง และเต้นรำ⁴ และผู้หญิงรักผู้ชายที่ร้อง-
 เพลงได้ ดังนั้น ถ้าในตระกูลใดมีคนที่รู้จักการร้องเพลงอยู่คนหนึ่ง ผู้ชายยอมจะยก

¹ ฤคเวท 1.117.7, 10.39.6.

Muir, Original Sanskrit Texts, 5: 247.

² ศตปถพราหมณะ 13.1.9.8.

Eggeling, The Śatapatha-Brahmana, Part V, Vol. XLIV of
The Sacred Books of the East, p. 295.

³ ยชุรเวท 8.1.

⁴ ศตปถพราหมณะ 3.2.4.6.

Eggeling, The Śatapatha-Brahmana, Part II, Vol. XXVI of
The Sacred Books of the East, p. 53.

ลูกสาวของเขาให้แต่งงานกับตระกูลนั้น แม้ว่าจะมีผู้มาสู่ขอจำนวนมากก็ตาม¹ ข้อความดังกล่าวทำให้เข้าใจว่า ในการพิจารณาเลือกลูกสาวให้แต่งงานนั้น นอกจากจะพิจารณาถึงคุณสมบัติของเจ้าบ่าวแล้ว บางครั้งก็คำนึงถึงความพอใจของเจ้าสาวด้วยเช่นกัน

การสู่ขอ ในสมัยฤคเวท ชายหนุ่มหญิงสาวมีโอกาสพบปะ และรู้จักกันในเทศกาลรื่นเริงต่าง ๆ ครั้นเมื่อความสัมพันธ์นั้นยืนนานไปจนกระทั่งเป็นความรักแล้ว ก็จะมีการสู่ขอหญิงสาวจากบิดา หรือพี่ชายคนโตซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว ในกรณีที่บิดาสิ้นชีวิตแล้ว การสู่ขอจึงนับว่าเป็นพิธีเบื้องต้นของพิธีแต่งงาน

ในสมัยพระเวทก่อนทนต์ หน้าที่ในการสู่ขอเจ้าสาวเพื่อแต่งงาน เป็นหน้าที่ของชายผู้ที่จะเป็นเจ้าบ่าวเอง คือเมื่อชายหญิงพอใจกันแล้ว ชายก็ไปสู่ขอหญิงต่อผู้ปกครองของเธอ ดังนั้น ในบทสวดฤคเวทจึงใจคำว่า "ทิตินุ" ซึ่งแปลว่า ผู้สู่ขอ ในกรณีที่หมายถึงสามี²

¹ ไทตติรียสंहิตา 6.1.6.6.

A. B. Keith, The Veda of the Black Yajus School Entitled Taittiriya Samhitā, Vol. XVIII-XIX of The Harvard Oriental Series, ed. Charles Rockwell Lanman (Delhi: Motilal Banarsidass, 1967), p.493.

² ฤคเวท 6.55.5 - มาตุรทิตินุ มพรว สวสุรชาระ ศฤโณตุ นะ.

ฤคเวท 10.18.8

อุทฺธิรชฺว นารฺยภี ชีวโลคํ กตาสฺเมตฺนุปฺ เศษฺ เอนฺหิ, หสฺตคฺรฺวราภฺสฺย ทิตฺติโยสฺตเวทํ
ปฺคฺยฺรฺชฺนิตฺวณฺนํ ๗ พฺกฺกฺ.

ในช่วงหลังของสมัยพระเวทเป็นต้นมา เมื่อผู้ปกครองเป็นผู้จัดการเรื่องการ
 แต่งงานให้แก่บุตร การแต่งงานจึงมักเกิดขึ้นโดยผ่านคนกลาง หรือพ่อสื่อ (วร)¹
 ซึ่งอาจจะเป็นญาติ เพื่อนฝูง หรือคนรู้จักคุ้นเคย ดังในบทสวดแต่งงานของนางสุรยา
 กับโสมเทพนั้น ปรากฏว่าเพอัสวิน เป็นเพื่อนเจ้าบ่าว และทำหน้าที่เป็นพ่อสื่อ (วร)
 หรือเขาแก่ผู้ชื่อนางสุรยาให้แก่โสมเทพ ซึ่งเป็นเจ้าบ่าว (วชฺฐมฺ) ² และในกัมภีร์
 อรรถพเวทที่มีบทสวดคือนวนเทพอรรยมัน (อรรยมัน) ให้ช่วยเป็นพ่อสื่อหาสามีให้แก่
 หญิงทันทัก และหาภรรยาให้แก่ชายที่ยังไม่มีภรรยา ³

ธรรมเนียมการส่งพ่อสื่อไปติดก่อเจรจากับบิคา หรือผู้ปกครองของหญิง ก่อน
 การแต่งงาน ปรากฏอยู่ในบทสวดแต่งงานของนางสุรยา คือในขณะที่พ่อสื่อเดินทางไป
 ชูขอหญิง มีบทสวดขอให้การเดินทางราบรื่น ปราศจากอุปสรรค และขอให้เทพอรรยมัน
 และเทพภคะ ช่วยเหลือให้การชูงขอเจ้าสาวสมปรารถนา ดังบทสวดว่า "ขอให้หนทาง

¹ Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects,

1: 482.

² ฤคเวท 10.85.9, 14-15.

ในบทสวดอื่น ๆ เป็นศันว่า ฤคเวท 1.119.5 กล่าวถึงเพอัสวินว่าเป็น
 สามีของนางสุรยา โดยนางสุรยาได้เลือกเทพพาเนคนี้ เป็นสามีของนาง ในฐานะที่เป็น
 ผู้ชนะการแข่งรถระหว่างเทพเจ้าทั้งหลาย แต่ในบทสวดแต่งงาน ปรากฏว่าความสัมพันธ์
 ระหว่างเพอัสวินกับนางสุรยาคลายเคลื่อนไปจากเดิม เพอัสวินถูกลดฐานะจากการเป็น
 สามีของนางสุรยา มาเป็นเพื่อนเจ้าบ่าว และทำหน้าที่เป็นผู้ชูงอนางสุรยาให้แก่โสมเทพ
 ผู้เป็นเจ้าบ่าว

³ อรรถพเวท 6.60.1.

Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VII of The Harvard

ที่เพื่อน ๆ ของเราไปเพื่อสู้ขอหญิง จงสะควมปราศจากชวากหนาม ขอเทพอรรยมัน 1
และเทพภคะ 2 จงนำเราไปเด็ก ข้าแต่เทพทั้งหลาย ขอให้ความสัมพันธ์ระหว่างสามี
และภรรยา จงเป็นไปด้วยดี 3 และในพิธีแต่งงานของกัมگیرอรรพเวท ก็มีทศวค
ขอให้พอสื่อ (สมภล) กล่าวถ้อยคำอันเป็นที่พึงใจ 4

เกี่ยวกับผู้ทำหน้าที่พอสื่อ หรือผู้สูxon ในบางกรณีก็เป็นบิดาของเจ้าสาวเอง
ถึงเช่นกรณีของฤศยวาวาสะ ที่กล่าวไว้ในกัมگیرพฤทท์เทวตา 5 นั้น บิดาของเขาเป็น
ผู้ทำหน้าที่พอสื่อ ซอศิกาของราชารถวีตีให้แก่บุตรชายของตน 6

1-2 เทพอรรยมัน และเทพภคะ เป็นเทพ ในหมู่อาทิตยเทพ ซึ่งมีตั้ง
หมกรวม 8 องค์ เทพทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์กับการแต่งงาน คือ เทพอรรยมันได้ถือว่าเป็น
เป็นเพื่อน โดยเฉพาะเพื่อนผู้ทำหน้าที่สู้ขอหญิง เพื่อแต่งงาน ส่วนเทพภคะ เป็นเทพผู้
ประทานความมั่งคั่ง และถือกันว่าเป็นประธานแห่งความรักและการแต่งงาน

3 ฤคเวท 10.85.23.

อนฤคชรา ฤชวะ สนฺตุ ปนฺดา เยภีสะ สชาโย ยนฺติ โนวเรยฺม,
สมรฺยมา สํ ภโค โน นีนฺยาคสํ ชาสฺปคฺยํ สฺยุมมสฺตุ เทวาะ.

4 อถรรพเวท 14.1.31.

ยฺวํ ภกํ สํ ภรตํ สมฤชฺรมฤตํ วทนฺทาวฤโกทฺยเษ,
พฺรหมสฺปเต ปติมสฺโย โรจย จารุ สํภโล วทฺตุ วาจเมตฺตาม.

5 พฤทท์เทวตา 5.49.

6 Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects,

1: 482, footnotes 83-84.

เมื่อการติดคอตบาทามของพ่อสื่อเป็นที่ยอมรับแล้ว เจ้าบ่าวจึงจะไปสู่ขอเจ้าสาวต่อผู้ปกครองของเธอในภายหลัง กังทีโสมเทพเป็นเจ้าบ่าวยกขบวนไปขอแต่งงานกับนางสุรยา โดยมีเพอักษวินเป็นเพื่อนเจ้าบ่าว การสู่ขอครั้งนั้นเป็นที่ตกลง โดยบิดาของนางสุรยา คือเทพสวิตฤไคยกนางสุรยาซึ่งเค็มใจให้แก่สามีของเธอ¹

ในสมัยพระเวท ไม่ปรากฏว่ามีธรรมเนียมการหมั้น ซึ่งในสมัยหลังถือว่าเป็นพิธีสำคัญพิธีหนึ่ง เรียกว่า พิธีวาคทาน (วาคทาน) คือการยกให้ควยวารา² ทั้งนี้เป็นเพราะการแต่งงานในสมัยพระเวทมีขึ้นเมื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาวอยู่ในวัยหนุ่มสาวแล้ว การหมั้นหรือการยกให้ควยวาราจึงไม่จำเป็น เพราะเมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงกันแล้ว ก็จัดพิธีแต่งงานได้โดยไม่ต้องแบ่งพิธีเป็นสองตอนดังในสมัยหลัง ซึ่งเจ้าสาวยังเป็นเด็ก ต้องหมั้นไว้ก่อน แล้วทิ้งช่วงเวลาระหว่างพิธีหมั้นกับพิธีแต่งงานให้นานพอสมควร เพื่อให้เจ้าสาวเติบโตพอที่จะนำไปสู่บ้านสามีในฐานะภรรยาโดยสมบูรณ์

เกี่ยวกับธรรมเนียมการสู่ขอนี้ มีข้อนาสัง เกศประการหนึ่ง ก็ในสมัยพระเวทและแม้กระทั่งสมัยสุตร ฝ่ายชายเป็นผู้ส่งพ่อสื่อไปติดคอตบาทามขอหญิงแก่แต่งงานจากบิดา

¹ ฤคเวท 10.85.9.

โสม โวธบุตรภทศวินาสคามุภา วรา, สูรย ษตปตเย คัมสนตี มนสา สวิตาททาท.

² พิธีวาคทาน เป็นพิธีที่จัดขึ้นเมื่อฝ่ายชายส่งพ่อสื่อหรือเขาแก่ไปสู่ขอลูกสาวและผู้ปกครองของหญิงยอมรับขอเสนอของฝ่ายชาย และสัญญาจะยกลูกสาวให้แต่งงานแล้ว ซึ่งถือได้ว่าการหมั้นหมายกัน พิธีในตอนนี้กำหนดว่า ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดจะแกะหมอน้ำ ซึ่งบรรจุเมล็ดพืช ผลไม้ ดอกไม้ และสิ่งอื่น ๆ พร้อมทั้งทองสุตร ซึ่งยืนยันว่าตกลงยินยอม ครั้นแล้วอาจารย์ฝ่ายครอบครัวเจ้าสาว จะวางหมอน้ำบนศีรษะของเจ้าสาว หลังจากนั้น ทั้งสองฝ่ายก็จะจัดเตรียมการแต่งงานในวันที่จะกำหนดกันต่อไป

หรือผู้ปกครองของเธอ¹ แต่มาในสมัยหลังจนถึงสมัยใหม่ มีธรรมเนียมว่า ในวรรณะพราหมณ์ หรือวรรณะอื่น ๆ ส่วนมาก บิดาของเด็กหญิงเป็นผู้เสาะหาตัวเจ้าบ่าวให้แก่ลูกสาว เพราะการเสนอขอแต่งงานมาจากฝ่ายหญิง แต่ในพวกชู้ทร และวรรณะต่ำอื่น ๆ ยังคงปฏิบัติตามแบบโบราณอยู่²

พิธีสำคัญ

พิธีที่จัดว่าเป็นสาระสำคัญของพิธีแต่งงาน ไก่แก่พิธีต่าง ๆ ที่ทำในวันแต่งงานในสมัยฤคเวท พิธีกรรมยังไม่ซับซ้อน พิธีที่จัดทำในวันกัถลาว จึงมีลักษณะเรียบง่าย และมุ่งแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสามีภรรยา ในการดำเนินชีวิตครอบครัวร่วมกันต่อไป

พิธีแต่งงานในสมัยพระเวท จัดขึ้นที่บ้านของเจ้าสาว โดยบิดาของเจ้าสาวเป็นผู้จัดการ ดังในบทสวดฤคเวทไคถลาวถึงเทพทิวัญญ (ทิวัญญ) เกรียมจัดพิธีแต่ง-

¹ ในสมัยกลาง เจ้าบ่าวโดยเฉพาะในวรรณะกษัตริย์ เป็นผู้เสาะแสวงหาเจ้าสาวที่เหมาะสม ดังเช่นในเรื่องนรรมหริศ ซึ่งเป็นเทพประติภคของพาด กัถลาวถึงเจ้าชายครทรรมา (ครทรรมา) แห่งราชวงศ์เมาชรี ว่าไคถส่งพวกชู้ทรไปสู่ขอเจ้าหญิงราชขศรี (ราชขศรี) ซนิษฐาของพระเจ้าทรรณะ

² P. V. Kane, History of Dharmasastra, 2d ed. (Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1974), 2: 532.

ในสมัยหลังการแสวงหาเจ้าบ่าวและเจ้าสาวสำหรับเด็กหญิงและเด็กชายเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง ผู้ทำหน้าที่นี้เรียกว่า "ชฎกะ" (ชฎก) ในวรรณะสูง พวกพราหมณ์จะรับหน้าที่นี้ แต่ในวรรณะต่ำ ถือเป็นหน้าที่ของช่างคักม บางแห่งหญิงมายชราจะรับเป็นแม่สื่อ พ่อสื่อแม่สื่อมักเป็นคนช่างพูด และรู้จักทั้งฝ่ายชายฝ่ายหญิงอย่างถี่ ถ้าการเจรจาของพ่อสื่อแม่สื่อสำเร็จผล ก็จะได้รับค่าธรรมเนียมตอบแทนจากทั้งสองฝ่าย

งานชิตาของชน ก็อนางสรักญ (สรณญ) กับวีรสัก (วีรสัก) และเมื่อเพพตั้งม่วงพรบ
ชาว ก็พากันมารวมงานนี้¹

การแต่งงานในสมัยพระเวท เริ่มตนด้วยเจ้าบ่าวพร้อมทั้งบรรพชาทิมีคร เคน
ทางไปสู่นานเจ้าสาว ซึ่งณที่นั้นจะมีญาติและเพื่อน ๆ ของเจ้าสาวชุมนุมอยู่ ดังปรากฏว่า
ในบทสวดสรรเสริญเนยใส (ชฤต) ซึ่งใช้ในพิธีบวงสรวงพระอัคนี ได้มีเนื้อความเปรียบ
เทียบเนยใสในขณะใช้บวงสรวง กับบรรพชาหญิงสาว หรือเพื่อนของเจ้าสาว ซึ่งแต่งกาย
อย่างสวยงามไปร่วมงานแต่งงาน² และในคัมภีร์อถรรพเวท ก็ยืนยันถึงธรรมเนียมที่
พวกผู้หญิงไปร่วมงานแต่งงานไว้ในบทสวดถอนวอนเพพอรรถมนในฐานะที่เป็นพื่อสื่อ ใ
โปรกประทานสามี่แก่หญิงที่นทิก โดยอ้างว่าหญิงเหล่านี้ได้ไ้ไปร่วมงานแต่งงานของหญิง
อื่น ดังนั้น ขอให้หญิงอื่นไ้มารวมงานแต่งงานของเธอบ้าง³

¹ ฤคเวท 10.17.1.

ศุวญญา ทูทีเตร วหฺคุ กฤโถตีตีทำ วิศว์ ภูวนํ สเมตี,

Muir, Original Sanskrit Texts, 5: 227.

² ฤคเวท 4.58.9.

กนฺยา อิว วหฺคุเมตวา อู อญฺชฺษานา อภิ จากศิมิ, ยคร โสมะ สฺยเต ยคร
ยชฺโญ ชฤตสย ชารา อภิ ศตปวฺนเต.

³ อถรรพเวท 6.60.

Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VII of The Harvard
Oriental Series, p. 326.

Maurice Bloomfield, Hymns of Atharva-Veda, Vol. XLIII of
The Sacred Books of the East, ed. F. Max Müller (Delhi: Motilal
Banarsidass, 1973), p. 95.

พิธีแต่งงานถือเป็นพิธีสำคัญ และเป็นโอกาสพิเศษ ดังนั้น ในวันแต่งงานจึงมีการฆ่าโคเพื่อต้อนรับแขก ในบทสวดฤคเวทกล่าวว่าโคถูกฆ่าในวันอาษา¹ แต่ในบทสวดอถรรพเวทเรียกว่าวันมฆา²

สำหรับพิธีแต่งงานมีขึ้นในวันออรัชนี (ออรัชนี)³ หรือผลคฺนี (ผลคฺนี)⁴ วันดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นมงคล⁵ ในคฤห्यสูตรสมัยต่อมา ก็ได้กำหนดให้จัดเตรียมแม่โคในนักษัตรมฆา และจัดพิธีแต่งงานในนักษัตรผลคฺนี⁶ แม้ว่าคฤห्यสูตรบางฉบับ กำหนดไว้กว้าง ๆ แต่เพียงว่า พึงจัดพิธีแต่งงานในเวลาที่ดีของอาทิตย์โคจรไปทางเหนือ ในวันข้างขึ้น และในนักษัตรที่เป็นมงคล⁷ การแต่งงานในสมัยหลังก็นิยมจัดขึ้นในนักษัตรผลคฺนี ถึงในมหาภารตวิทยามายณะ กล่าวถึงการแต่งงานซึ่งจัดขึ้นในนักษัตรอุตฺตรผลคฺนี ซึ่ง

¹ ฤคเวท 10.85.13. - อฆาสฺ หนฺยนเต คโว' รุชฺนูโยะ ปรุชฺนุหฺยเต

² อถรรพเวท 14.1.13. - มฆาสฺ หนฺยนเต คาวะ ผลคฺนีมฺ วุชฺนุหฺยเต.

³ ฤคเวท 10.85.13. กูเจิงอรรถ 1

⁴ อถรรพเวท 14.1.13. กูเจิงอรรถ 2

⁵ ใน A Sanskrit-English Dictionary ของ Sir M.Monier Williams ได้ให้ความหมายของคำว่า ออรัชนี ว่า ชาว หรือแจ่มใส และใน Vedic Index of Names and Subjects เล่ม 1 หน้า 416 อ้างถึงคำอธิบายของ Weber ว่า นักษัตรผลคฺนี หรือที่ในฤคเวทเรียกว่าออรัชนี นั้น หมายถึง "ดาวฤกษ์ที่มีแสงสุกใส" ดังนั้น การที่จัดพิธีแต่งงานขึ้นในนักษัตรดังกล่าวนี้ คงปรารถนาที่จะให้ชีวิตแต่งงานมีความรุ่งเรืองแจ่มใสประดุจชื่ออันเป็นมงคลของดวงดาวนี้

⁶ อาปัสตัมภ คฤห्यสูตร 3.1-2 . Oldenberg, Grihya-Sûtras, Part II, Vol. XXX of The Sacred Books of the East, pp. 255-256.

⁷ อาศวลายน คฤห्यสูตร 1.4.1, Oldenberg, Grihya-Sûtras, Part I, Vol. XXIX of The Sacred Books of the East, p. 164

มีเทพกษัตริย์ เป็นเทพเจ้าประจำนักษัตริ์¹ และมหาเทพมหากษัตริ์ ก็กล่าวถึงการ
 แต่งงานในนักษัตริ์ที่เทพกษัตริ์เป็นประธานอยู่² ซึ่งหมายถึงนักษัตริ์ผลคู่นี้ เพราะเทพเจ้า
 ประจำนักษัตริ์ผลคู่นี้ คือเทพกษัตริ์ และเทพอรขมัน ส่วนนักษัตริ์ความสาม คือโคฤ³ นักษัตริ์
 ทั้งสองนี้อยู่ตอเนื่องกัน คือพระจันทร์จะโคจรมาอยู่ในกลุ่มดาวผลคู่นี้ ประมาณวันหนึ่ง
 หรือสองวัน หลังจากอยู่ในกลุ่มดาวความสาม⁴

ในวันแต่งงาน เจ้าสาวแต่งกายด้วยชุดเจ้าสาวอย่างงดงาม⁵ เครื่องแต่ง-
 กายมีสีฟ้า และแดง⁶ ประกอบด้วยผ้าสามชิ้น ซึ่งเรียกว่า "อาศสนะ" (อาศสน)
 "วิศสนะ" (วิศสน) และ "อริวิกรรณะ" (อริวิกรรณ)⁷

¹ งามายณะ, พาลกาลต์ 72.13, 71.24.

² มหากษัตริ์, อาทิมรรพ 8.16.

³ Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VIII of The Harvard Oriental Series, p. 742.

⁴ Ibid.

⁵ ฤคเวท 10.85.6.

⁶ ฤคเวท 10.85.28.

⁷ ฤคเวท 10.85.35. — อาศสน วิศสนมโธ อริวิกรรณม. สูรยาบายะ ปศุข
 ฐปาณิ ตานิ พรธมา กุ ศุณธติ.

เกี่ยวกับเครื่องแต่งกายเจ้าสาวนี้ ศาสตราจารย์กริฟิธ (Griffith) ได้ให้
 ความหมายของผ้าสามชิ้นนี้ว่า border cloth, head cloth, และ divided cloth.

พินัยกรรมในคัมภีร์อุคเวท พินัยกรรมตามที่ปรากฏในบทสวดอุคเวท เริ่มต้นด้วยการสวดถอนนาคคนธรรพวิศาวาสู (วิศาวาสู) ซึ่งถือว่าเป็นผู้คุ้มครองหญิงสาว พรหมจารี ไร้ปลอยเจ้าสาว และเปลี่ยนหน้าที่ในการเป็นผู้ดูแลเธอ ให้แก่สามีของเธอ ดังบทสวดว่า

จงลุกขึ้นจากที่นั่ง หญิงสาวผู้ไม่มีสามีแล้ว ข้าพเจ้าขอสรรเสริญวิศาวาสูด้วยความเคารพ และถวายบทสวด, ท่านจงแสวงหาหญิงอื่น ซึ่งยังอาศัยอยู่ในบ้านของบิดา และจงรับส่วนที่เป็นของท่านเถิด
 ข้าแต่วิศาวาสู ท่านจงลุกขึ้นจากที่นั่ง เราขอบูชาท่านด้วยความเคารพ ท่านจงแสวงหาหญิงอื่นซึ่งเต็มใจ และจงปลอยเจ้าสาวไว้กับสามีของเธอ¹

ต่อจากนั้น ก็มาถึงพิธีอันเป็นสาระสำคัญ คือเจ้าบ่าวจับมือขวาของเจ้าสาว และกล่าวถ้อยคำซึ่งมีลักษณะประหนึ่งคำมั่นสัญญา อันเป็นเครื่องหมายของการแต่งงานว่า "ฉันจับมือของเธอเพื่อความมีโชคก็ เพื่อเธอจะได้มีอายุยืนอยู่กับฉันผู้เป็นสามี เพศเจ้าทั้งหลาย เพศภคะ เพศอรรยมัน เพศสวิตฤ และเพศปุรันธิ ยกเธอให้แก่นัน เพื่อความเป็นนายของบ้าน"²

¹ อุคเวท 10.85.21-22.

อุที่รชวาคะ ปติวที หุเย ชา วิศาวาสู นมสา ที่รกีรีเพ,
 อนยามิจฺจน ปิตฤนทํ วยกตํ ส เต ภาโค ชนุชา ทสฺย วิทธี.
 อุที่รชวาโต วิศาวาโส นมเสทามเท ตวา,
 อุนยามิจฺจน ปฺนรฺวฺยํ สํ ชายํ ปตฺยา สฤช.

² อุคเวท 10.85.36.

คฤฤณมิ เต เสภาภคฺตฺวา ย หสฺกํ มยา ปตฺยา ชรทฺษฺฐิรฺยธาสะ,
 ภโล อรฺยมา สฺวิตา ปุริชฺริมฺหึ ทฺวาทฺุรฺการฺหปตฺยา ย เทวาระ.

พิธีที่เจ้าบ่าวจับมือเจ้าสาวนี้ เรียกว่าพิธี "ปาดิกรทอ" ถือเป็นสาระสำคัญของพิธีแต่งงานในสมัยยุคเวท และแม้กระทั่งสมัยสืบต่อมา เพราะเป็นการแสดงว่าเจ้าบ่าวและเจ้าสาวได้กลายเป็นสามีภรรยาแล้วตั้งแต่บัดนั้น และจะเป็นเจ้าของครอบครัวร่วมกันต่อไป อนึ่ง ภัยพิบัติที่การจับมือเจ้าสาว เป็นเครื่องหมายแสดงการแต่งงานนี้เอง สามีจึงได้ชื่อว่า "ผู้จับมือ" (หสฺศคราก) ¹

นอกจากพิธีสำคัญดังกล่าวแล้ว เจ้าบาวก็สวดคือนวอนเทพเจ้า บทสวดนี้ได้แสดงถึงจุดมุ่งหมายแห่งการแต่งงานไว้ควาว่า "ข้าแต่เทพผู้ขึ้น ² ทานจงส่งเรวมงคลยิ่งมา เธอผู้ซึ่งจะเป็นผู้ร่วมในความสุขของข้าพเจ้า เธอผู้ซึ่งจะโอบแขนอันน่ารักรอบตัวข้าพเจ้า และต้อนรับความรักทั้งปวงของข้าพเจ้า และการโอบกอดของข้าพเจ้า"³

ในบทสวดสุรบา ซึ่งบรรยายถึงการแต่งงานในสมัยยุคเวท ไม่ได้แสดงไว้อย่างชัดเจนว่า พิธีแต่งงานทำค่อนหน้าไฟ หรือเจ้าบาวนำเจ้าสาวเดินรอบไฟสามรอบ ดังที่กล่าวไว้ในคัมภีร์อถรรพเวท และคฤหยสูตร แต่ในบทสวดมีเนื้อความอ้างถึงไฟอยู่เพียงเล็กน้อย คือตอนที่กล่าวถึงเทพอัคินิ ว่า

¹ ฤคเวท 10.18.8.

² เทพผู้ขึ้นเป็นเทพองค์หนึ่งในหมู่อาทิตยเทพ เป็นเทพแห่งความร่ำรวย ผู้ประทานความมั่งคั่งและความรุ่งเรือง และเป็นผู้อนุเคราะห์โลกทั้งปวง คุนฺดผู้ประสูติบุตร และเป็นผู้อนุถนอมหนทาง ตลอดจนคุ้มครองการเดินทาง

³ ฤคเวท 10.85.37.

คำ ปุณฺณิวิตมา เมรยสฺว ยสฺยา พิธี มนุषฺยา วปฺนติ,
 ยา น อูฐุ อูศฺตี วิศรฺยาเต ยสฺยามุศฺนตะ ปฺรหฺราม เศปฺม.

ในตอนแรก เขาทั้งหลาย [คนธรรพ์] ใ้ผู้นำนางสุรยามาสูบ้านของเธอเพื่อท่าน
[อคนิ] ใ้ควยขบวนแครงงาน ขาแศเทพอคนิ ทานจงประทานกรรบารพรวมทงดูก ๆ
คีนแกสามมี

เทพอคนิใ้คยกเจาสาว พรหมคยวูวืวอคนแจบใ้สและสุขสมบรูถ ใ้ใหเขาผูเป็น
สามมีของเธอจงมีอายุยืน มีชีวิตนัรบรอยปี ¹

ใ้ในบทต่อไป ไ้กล่าวถึงเทพเจาทงสามตามความเชือถือ ใ้ว่าใ้สเทพเป็นสามมี
คนแรกของหญิงสาว แล้วคนธรรพ์เป็นสามมีคนที่สอง ส่วนสามมีคนที่สามคืออคนิเทพ จาก
นั้นอคนิเทพใ้คยกนางใ้แกสามมีคนที่สี่ซึ่งเป็นมนุษย์ คือเจาบาว พรหมทงประทานดูกชาย
จ่านวนมาก และความมั่งคั่งคยว ² บทสวดคังกล่าวนี้ อาจจะเป็นส่วนที่แครงแทรกเข้า
มาใ้ภายหลัง ³ เพื่อใ้ใ้มีบทบาทเกี่ยวเนื่องใ้ในพิธีแครงงานมากซึ้น

¹ ฤคเวท 10.85.38-39.

ศุภยมเคร ปุรยวทนตสุรบ่า วทกุนา สท. ปุณะ ปติถโย ซาย่า ทา อคเน ปุรชยา สท.
ปุณะ ปคณึนคณิรทาทาบุนา สท วรจสา, ที่รซาบุรสุยา ยะ ปติริชิวาติ สรทะ สท.

² ฤคเวท 10.85.40-41.

ใ้สเะ ปุรลโม วิวิท คนธรวไ วิวิท อุกตระ.

คฤคใ้โย อคณึนเฎ ปติสุคฤยสเท มบุบซาะ.

ใ้สเะ มททคนธรวาย คนธรวไ ทททคนเบ.

รบี จ ปุคร่าศจาทาทคณิรทนมโต อิมาม.

³ Shakuntala Rao Shastri, Women in the Vedic Age, 4th ed.

(Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1969), p. 16.

หลังจากพิธีสำคัญ คือเจ้าบ่าวจับมือเจ้าสาว และให้สัญญาต่อกันแล้ว เจ้าสาวก็ไต่เปลี่ยนฐานะจากการเป็นสมาชิกในครอบครัวของบิดา ไปสู่ครอบครัวของสามีอย่างเป็นที่การ โดยการทองมนตร์ว่า

ฉันปล่อยเธอจากบ่วงของพระวรวงศ์ ซึ่งเทพสวิตฤไค์ผูกพันเธอไว้ ๑๓ คำเวทแห่งฤค ในโลกแห่งการกระทำอันฤค ฉันขอมวงเธอโดยปราศจากอันตราย ภายสามีฉันปล่อยเธอจากพื้น ไม่ใช่จากพื้นนี้ ฉันผูกพันเธอไว้อย่างคิดพื้นนี้ ขานแก่พระอินทร์ผู้เอื้ออารี ขอใหนางผู้เป็น จึงเป็นผู้มีโชค และมีบุตรชายที่ 1

จะเห็นว่าพิธีสำคัญดังกล่าว คือการทำพิธีศักดิ์สิทธิ์บูชาบวงสรวงเทพเจ้า และการให้คำมั่นสัญญาของเจ้าบ่าวต่อเจ้าสาว ได้แสดงถึงอุทิศตนของการแต่งงานในสมัยฤคเวท ซึ่งได้แก่ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคู่สมรส ตลอดจนความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันจนแก่เฒ่า และมีลูกหลานสืบตระกูลต่อไป

พิธีแต่งงานในคัมภีร์อถรรพเวท ในคัมภีร์อถรรพเวท พิธีแต่งงานเริ่มมีลักษณะเป็นพิธีกรรมที่ซับซ้อนขึ้น ดังปรากฏในคัมภีร์อถรรพเวท มดผลที่ 14² บทสวดแต่งงานของอถรรพเวทได้นำเอาพิธีแต่งงานในคัมภีร์ฤคเวทมาดัดแปลง มีทั้งมันตราที่นำมาจากฤคเวท

¹ ฤคเวท 10.85.24-25.

ปุร สุวา มุญจามิ วรุตสย ปาสาทุเบน สุวาชชานาฤสวิตา สุเศวะ,
ฤคสย โยเนา สุฤคสย โโลเก' ธิษฺฐา สุวา สห ปศุยา ทวามิ.
เปรีโต มุญจามิ นามุทะ สุพฺพชานมฺมุสฺสกรม,
ยถะยิมินฺทร มีชฺวะ สุปฺตุรา สุกคาสตี.

² คัมภีร์อถรรพเวท มดผลที่ 14 กล่าวถึงพิธีแต่งงานไว้โดยเฉพาะ แบ่งออกเป็น 2 บทสวด เรียกว่าอนุวากะ ๆ แรกมี 64 มันตรา ส่วนอนุวากะที่ 2 มี 75 มันตรา แต่เนื่องจากความในบทสวดทั้งสองนี้ ไม่ค่อยต่อเนื่องกันมากนัก มีบางตอนที่ซ้ำกัน และไม่ได้เรียงลำดับพิธีไว้

คำต่อคำ แต่บางบทก็นำมาเปลี่ยนแปลงและเรียงลำดับเสียใหม่ คำมั่นสัญญาของเจ้า-
 บ่าวเจ้าสาวตามแบบของฤคเวทก็ยังคงนำมาใช้อยู่ แต่ก็ได้เพิ่มเติมพิธีกรรมและเวท-
 มนตร์คาถา อันเป็นแบบฉบับของพิธีกรรมในสมัยอรรพเวทเข้าไปด้วย ตลอดจนมีการ
 ท่องมนตร์ประกอบในแต่ละขั้นตอนของพิธีมากขึ้น มนตร์ที่ไซของนน มีทั้งที่นำมาจากบท
 สวดแต่งงานของคัมภีร์ฤคเวท และบางบทก็นำมาจากบทสวดอื่น ซึ่งไม่เกี่ยวกับการแต่ง-
 งาน แต่นำมาประกอบให้สอดคล้องกับพิธีกรรม ถึงแม้พิธีกรรมแต่งงานสมัยอรรพเวท
 จะแตกต่างไปจากพิธีกรรมสมัยฤคเวทบ้างก็ตาม แต่แก่นแท้ของพิธีก็คงเหมือนกัน ฉะนั้น
 จึงจะกล่าวถึง เฉพาะพิธีกรรมที่แตกต่างไปจากสมัยฤคเวทเท่านั้น

ในสมัยอรรพเวท ได้เพิ่มพิธีซึ่งเป็นรายละเอียด คือพิธีอาบน้ำและแต่งตัวให้
 แก่เจ้าสาว พิธีนี้ทำขึ้นก่อนเริ่มพิธีสำคัญ เจ้าสาวจะครองอาบนำชำระกาย ในขณะที่นำ
 น้ำมาให้เจ้าสาวอาบ มีการท่องมนตร์ประกอบเพื่อความสิริมงคล เป็นต้นว่า

เขายูซึ่งส่องแสงอยู่ในน้ำโคยปราศจากเชื้อเพลิง ยูซึ่งพราหมณ์สวดกฤติในพิธีบวง-
 สรวง ขูาแถบศรแห่งน้ำ ขอทานจงโหนันเต็มไปควยนำหวาน ซึ่งเพิ่มความป็น
 วีรบุรุษแก่พระอินทร์¹

ขอให้พราหมณ์ทั้งหลายจงนำน้ำนี้ไปให้เธออาบ ขอให้เขาทั้งหลายจงตักน้ำซึ่งไม่
 ฆ่าวีรบุรุษ...²

¹ อรรพเวท 14.1.37.

โย อนิฐโม ที่ทยทปสว นุครย วิปฺราส สีทเท อธฺวเรษุ,
 อปฺวา นฺพานมฺฐมฺตีโร ทา ยากิริโนโทร วาวฤเช วีรฺยา วาน.

² อรรพเวท 14.1.39.

อาสโย พฺราหมณะ สนปนีรฺหฺรทฺววีรฺชนีรฺหฺรทฺววาปะ.

เมื่อเจ้าสาวอาบน้ำแล้ว บรรดาหญิงผู้มีอาวุโสในครอบครัว จะเป็นผู้แต่งตัวให้เจ้าสาวด้วยเสื้อผ้าใหม่¹ และขณะที่กำลังแต่งตัว ก็มีการทอมนตร้อยกหลายบทซึ่งล้วนแต่เป็นคำอวยพรแก่เจ้าสาว เป็นดังนี้

ขอให้เธอจงมีจิตใจดี มีลูกหลาน มีโชคมีมีความมั่งคั่ง และจงเป็นผู้กลอยตามสามีของเธอ จงผูกพันตัวเธอเพื่อความอมตะ²

เมื่อไปสู่บ้านของสามีแล้ว ขอให้เธอจงเป็นราชินีประจักษ์แก่หน้าสินธุ ซึ่งเป็นใหญ่เหนือกระแสน้ำทั้งหลายเพราะเป็นดังนี้³

นอกจากนี้ มีบทอวยพรให้เจ้าสาวได้เป็นใหญ่เหนือพ่อแก้วแก้ว นวงชายและน้องสาวของสามี⁴ ซึ่งนำมาจากบทสวดแต่งงานของกัมภีร์ฤคเวท⁵

ต่อจากพิธีอาบน้ำของเจ้าสาวแล้ว จึงเริ่มพิธีสำคัญซึ่งไม่ปรากฏในกัมภีร์ฤคเวท คือการให้เจ้าสาวขึ้นเหยียบบนก้อนหินซึ่งนำมาตั้งไว้ ในขณะที่เจ้าสาวเหยียบก้อนหินนั้น

¹ อถรรพเวท 14.1.45.

คาสตุควา ชรเส สั วุยยนตวายุษมตีทั ปรี ชตุสว วาสะ.

² อถรรพเวท 14.1.42.

อาศำสำนา เสามมส์ ปรัชำ เสากภยั รมิม, ปคบุรนิวรตา ฐวำว สั นนยสุวามฤคทาย กม.

³ อถรรพเวท 14.1.43.

ยตา สินธุรณทีนำ สำนราชบุ สุมเว วฤชา, เอวา ทัว สมนราชญเยธิ ปคบุรสติ ปเรตย.

⁴ อถรรพเวท 14.1.44.

สมราชญเยธิ ศวศุเรสุ สมราชญยุต เทวณู, นนันทุสะ สมราชญเยธิ สมราชญยุต ศวศุรวาสะ.

⁵ ฤคเวท 10.85.46.

สมราชญี ศวศุเร ภา สมราชญี ศวศุรวำ ภา, นนันทริ สมราชญี ภา สมราชญี อธิ เทวณู.

ก็มีบทท่อนมนตร์ว่า "ฉันจักหากอภัยโทษอันก็และมันคงมาให้เธอจนเป็นปลงสิ้น เพื่อเธอจะ
ได้รับพอกคุณสมบัตินี้ไว้ เธอจงยื่นมณฑกอนหินนั้น เพื่อเธอจะได้มีความเขมรแข็งยิ่ง ขอเทพ
สวีกจงใจให้เธอมีชีวิตยืนยาว" ¹

การให้เจ้าสาวขึ้นเป็นมณฑกอนหินนี้ ต่อมาโลกกลายเป็นพิธีสำคัญและจำเป็นยิ่งใน
พิธีแต่งงานสมัยหลัง ซึ่งเรียกว่าพิธี "อัสมาโรตถ" (อัสมาโรตถ) หรือการขึ้นมณฑกอน-
หิน

หลังจากพิธีสำคัญนี้แล้ว เป็นพิธีเจ้าบ่าวจับมือเจ้าสาว และทงมนตร์อันเป็น
การให้คำมั่นสัญญาต่อเจ้าสาว ตามแบบของพิธีสมัยอุคเวท แต่พิธีสมัยอุคเวทได้เพิ่ม
ลักษณะพิเศษขึ้นไปอีก คือไม่เพียงแต่ให้เจ้าบ่าวจับมือเจ้าสาวเท่านั้น ยังกำหนดให้เจ้า-
บ่าวนำเจ้าสาวเดินไปรอบ ๆ ไฟพิธีสามรอบ กิ่งในบทสวดว่า

ข้าแต่เทพผู้ให้ ขอจงให้เธอเดินไปรอบ ๆ ไฟแห่งเทพอรรมัน พ่อตัวและ
น้องตัวของเธอกำลังมองดูอยู่ ²

เทพอันจับมือของแม่ผู้กินที่ทางบ้านขวา กานเหนือใจ ฉันยอมจับมือของเธอด้วย
เหตุนี้ เธอจงอย่ารื้อทิ้งจะไปกับฉัน พรอมควยลูก ๆ และความมั่งคั่ง ³

¹ อรรถรพเวท 14.1.47.

สุโยน ฐรุวั ปฺรชาโย ชารยามิ เศษฺมานัน เทวยาจะ ปฤถิวฺยา อปฺสฺเจ,
คฺมา คฺยฺฐานุมฺมาทฺยา สุวฺรจา ทิวฺษี ต อายุจะ สวีกา กญฺโถตุ.

² อรรถรพเวท 14.1.39.

อาสุโย พฺราหมณฺทกะ สฺนเนโรหฺรณฺตวาวีรฺษนีรุทฺชนฺทวาทปะ,
อรฺยมนฺโน อคฺนินฺ ปฺรเยตุ ปุณฺนปฺรคฺกษฺนเต ศฺวศฺวีโร เทวฺรศฺจ.

³ อรรถรพเวท 14.1.48.

เขนาคฺนินฺรฺสฺยา ญฺมฺยา หสฺตํ ชฺคราหฺทกฺษินฺดาม,
เคนน คฤทฺถณามิ เต หสฺตํ มา วุยถินฺสุรฺา มฺยา สห ปฺรชยา จ ฐเนน จ.

ขอเทพสวิตฤๅจจับมือของเธอ ขอโสมเทพจงโทษเธอมีลูกชายที่สี่ ขอเพพอัคนิ
ชาติเวท จงทำให้ลูกสมรณีไร้อกกี มีอายุยืนสำหรับสามีของเธอ ¹

ฉันทจับมือของเธอเพื่อความมีโชคดี เพื่อเธอจะได้มีอายุยืนอยู่กับฉันทเป็นสามี
ของเธอ เทพทั้งหลายใดแก่ เทพภคเษ เทพอรรถมน เทพสวิตฤๅ และเทพปุริษี
โดยกเธอให้แกฉันท เพื่อเป็นนายของบาน ²

เทพภคเษได้จับมือของเธอ เทพสวิตฤๅได้จับมือของเธอ เธอเป็นภรรยาของฉันท
โดยชอบธรรม ฉันทเป็นนายของบาน ³

ขอหญิงนี้จึงเป็นของฉันท และนำความรุ่งเรืองมา พระพฤติสุภคิโดยกเธอฉันท
ฉันท เธอจงอยู่กับฉันท จงมีลูกหลานจำนวนมาก และมีอายุยืนร้อยปี ⁴

ถ้อยคำในบทสวดทั้งกล่าวนี้ แสดงว่าพิธีแต่งงานจัดขึ้นก่อนไฟศักดิ์สิทธิ์
และมีการบูชาวงสรวงเทพเจ้าต่าง ๆ ควบคู่กับการถวายเครื่องสังเวยแก่เทพเจ้า
โดยผ่านทางไฟ ไถ่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีแต่งงาน ซึ่งถือปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง

¹ อถรรพเวท 14.1.49.

เทวสุเต สวิตา หสตี คฤหฤคฤ โสโม ราชา สปุรชสี กฤโณตุ.
อคุนิะ สุกก่า ชาติเวทาะ ปตุเย ปตุนี้ ชรทษฐี กฤโณตุ.

² อถรรพเวท 14.1.50.

คฤหฤณมิ เต เสาภคคตุวาย หสตี มยา ปตุยา ชรทษฐีรยาตาสะ.
ถโค อรยามา สวิตา ปุริษีรรมหัย ตวาทุรคารปตุยาย เทวาระ.

³ อถรรพเวท 14.1.51.

ภคสุเต หสตะมกรนีคสุวิตา หสตะมกรนีค, ปตุนี้ ตวมสิ ชรุมถาทิ กฤทปคิสฺตว.

⁴ อถรรพเวท 14.1.52.

มเมยมสฺตุ โปปยา มหัย ตวาทาทพฤทสฺปะติะ, มยา ปตุยา ปุรชาวตี สี ชิว คฺรทษะ คฺตม.

นอกจากนี้ เป็นบทสวดอวยพรแก่เจ้าสาว เป็นคำว่า "ขอพระอินทร์ และพระอัคนี พ้าและกิน พระมาตรีศวัน พระมิถระ และพระวรุณ พระภคะ และพระอัศวิน ทั้งสอง และพระมฤตทั้งปวง พรหมัน พระโสม จงเพิ่มบุญหญิงผู้นี้ด้วยคุณหลาน" ¹

มีข้อนำสังเขกประการที่แจ้งว่า ในบทสวดขอพรของพิธีแต่งงาน ทั้งที่ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวท และอถรรพเวท มักจะเน้นถึงความปรารถนาบุตรชาย ทั้งนิยมสะท้อนให้เห็นว่า การแต่งงานมีจุดประสงค์สำคัญยิ่ง คือการมีบุตรชายจำนวนมาก

ในบทสวดแต่งงานของคัมภีร์อถรรพเวท มีถ้อยคำบรรยายถึงความปลื้มปิติของเจ้าบ่าว ที่เห็นเจ้าสาวแต่งกายอย่างสวยงามพร้อมที่จะไปกับตน ว่า "นี่ก็รูปร่างหนึ่งหญิงสาวแก่ตัวของเธอ ฉันปรารถนาจะรู้จักภรรยาผู้ซึ่งเคลื่อนกายไปมา ฉันจะติดตามเธอไป พร้อมด้วยเพื่อนทั้ง เกาญซึ่งรู้ที่จะปลุกปลอบบวงนี้" ² ข้อความดังกล่าว แสดงว่าเจ้าบ่าวไม่ได้เห็นเจ้าสาวมาก่อน จนกระทั่งพิธีแต่งงานสิ้นสุดลง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากว่าเนื่องมาจากการแต่งงานในสมัยอถรรพเวท เป็นการจัดการของบุรุษปกครองโดยผ่านทางพ่อสื่อ เจ้าบ่าวเจ้าสาวไม่มีโอกาสรู้จักกันมาก่อน และในวันแต่งงาน เจ้าสาวถูกนำตัวมายังสถานที่ทำพิธีโดยมีปากคลุมหน้า เพื่อไม่ให้เจ้าบ่าวเห็น กรันเมื่อเสร็จพิธีซึ่งทำให้เธอเป็นภรรยาโดยถูกต้องแล้ว เจ้าบ่าวจึงได้รับอนุญาตให้มองดูเจ้าสาว พิธีดังกล่าวนี้ ไม่ปรากฏในบทสวดฤคเวท หรือแม้แต่ในคัมภีร์สมฤตคัมภีร์แรก ๆ ³

¹ อถรรพเวท 14.1.54.

อินทราคณี ทูยาวาปฤถวี มากริศวา มิตราวรุณ ภโก อศวีโนภา,
พฤหสฺปติรมรุโตะ พรหม โสม อิม่า นารี ปรชยา วรชยนคุ.

² อถรรพเวท 14.1.56.

อิทฺ คทฺรูปุ ยทวสฺส โยธา ซายำ ชิษฺญาเส มนสา จรณฺตีม,
ตามนฺวฺรติษเย สนิสิริวเวคฺไวะ ก อิมานฺวิทวานฺวิ จจรต ปาสาณ.

³ Shastri, Women in the Vedic Age, p. 49.

พิธีสำคัญของการแต่งงานสมัยอรรถรพเวทสิ้นสุดลง โดยการที่เจ้าสาวเปลี่ยนจาก
ครอบครัวของบิดา ไปสู่ครอบครัวของสามีอย่างเป็นทางการ กวดยการทองนเครซึ่งเขียน
ไปจากมันตระในบทสวดแต่งงานของคัมภีร์ฤคเวทเพียงเล็กน้อย ว่า "ก็ปล่อยให้เธอจาก
บ่วงของพระวรุณ ซึ่งเทพสรีครุโคญุทพันเธอไว้ ถูกอบเจ้าสาว โลกและหนทางอันสะทว
ฉนโคทำไว้สำหรับเธอพร้อมควยสามีของเธอ" ¹

จะเห็นได้ว่า พิธีแต่งงานของสมัยฤคเวท ถูกเปลี่ยนไปไม่มากนักในสมัยอรรถ-
รพเวท ที่สำคัญมีเพียงพิธีเดียวเท่านั้น คือพิธีให้เจ้าสาวขึ้นเหยียบบนก้อนหิน ก่อนพิธีเจ้า-
บวรับมือเจ้าสาว

พิธีแต่งงานในคัมภีร์มันตระพราหมณะ พิธีแต่งงานในคัมภีร์ฤคเวทและอรรถรพเวท
ได้พัฒนาต่อไปอีกในสมัยพราหมณะ ซึ่งเป็นสมัยที่พิธีกรรมต่าง ๆ เจริญมาก ชีวิตของ
ชาวอารยันอินเียสมัยพราหมณะ เกี่ยวข้องอยู่กับพิธีกรรมทางศาสนา ในสมัยนี้จึงมีการ
ทำพิธีแต่งงานอย่างละเอียด ดังปรากฏหลักฐานในมันตระพราหมณะ ²

¹ อรรถรพเวท 14.1.58.

ปรุ ทวา มุญจามิ วรุณสย ปาสาทเยน ตวาทชุนาตสวิตา สุเศวาะ.
อรุ โลก สุกมคร ปนถ่า กฤโณมิ ตุกย สหปนโย วชุ.

² Shastri ได้เขียนไว้ใน Women in the Vedic Age, หน้า 105, และ
168-169 ซึ่งสรุปได้ว่า มันตระพราหมณะเป็นพราหมณะสำคัญเล่มหนึ่ง และเป็นพราหมณะ
ของสามเวท ตามประเพณีนิยมถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของฉานโทคยคุมิเทท ในมันตระพราหมณะ
กล่าวถึงพิธีกรรมประจำบ้าน ซึ่งรวมทั้งพิธีแต่งงานไว้อย่างกระตกรัด จนถึงโคว่าเป็นก-
เคาของคฤหยสุทร โดยเฉพาะคฤหยสุทรของโคภิละ แต่ Oldenberg ได้แสดงความ
เห็นไว้ใน Introduction to the Grihya-Sûtra of Gobhila หน้า 4-5 ของ
The Sacred Books of the East, Vol. XXX ว่าทั้งมันตระพราหมณะและคฤหยสุทร
ของโคภิละ แต่งขึ้นควยกัน และมีเคาโครงร่วมกัน ทั้งมีลักษณะเป็นส่วนประกอบซึ่งกันและ
กันควย อนึ่ง พิธีกรรมในมันตระพราหมณะวิวัฒนาการมาจากคัมภีร์ฤคเวทและอรรถรพเวท

พิธีแต่งงานตามที่กำหนดไว้ในมันตระพราหมณะมีรายละเอียดต่าง ๆ มากมาย มีทั้งการทอมนครจากทศกถุคเวท และการทำพิธีกรรมตามแบบอุดรพเวท คือการให้เจ้าสาวเหยียบบนกอนหิน รวมทั้งการถวายเครื่องสังเวตลงในไฟ ในมันตระพราหมณะกล่าวถึงการทำให้พิธีต่อหน้าไฟประจำบ้านไว้ชัดเจน ถ้ามียทศกถุคไฟประจำบ้าน ซึ่งเรียกว่า "การทปโตย" (การทปตย) เพื่อให้คุณครองเจ้าสาวว่า "ขอไฟการทปโตยจงคุ้มครองหญิงสาวผู้นี้ ขอให้ลูกหลานของนางจงมีอายุยืน" ¹

พิธีที่จึกว่า เป็นพิธีสำคัญซึ่งกำหนดไว้ในมันตระพราหมณะก็คือพิธี "ลาชโหม" หรือพิธีสังเวตถวายชาวทอก โดยเจ้าสาวไปรับเมล็ดข้าวพรมทั้งสวดขอให้สามีและญาติทั้งปวงมีอายุยืน ซึ่งคล้ายกับมนครในกัมภีรอุดรพเวท ² ว่า "ขอให้สามีของข้าพเจ้าอายุยืนนับร้อยปี ขอให้ญาติพี่น้องของข้าพเจ้าจงรุ่งเรือง" ³

นอกจากพิธีสังเวตถวายชาวทอก เป็นพิธีสำคัญอีกพิธีหนึ่ง เรียกว่าพิธี "สัปทปที" (สัปทปที) คือการก้าวเจ็ทก้าว พิธีนี้ในสมัยหลังถือว่าสำคัญที่สุดในบรรดาพิธีกรรมทั้งหลาย เพราะถือว่าการแต่งงานยังไม่สมบูรณ์หรือถูกต้องจนกว่าจะเสร็จสิ้นพิธีนี้ ⁴

ในมันตระพราหมณะกล่าวถึงพิธีสัปทปทีว่า เจ้าบ่าวนำเจ้าสาวเดินไปด้วยกันเจ็ทก้าว แต่ละก้าวเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงช่วงชีวิตต่าง ๆ กันเจ็ทช่วง ดังในมนครว่า

¹ มันตระพราหมณะ 1.1.10 อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic Age, p. 106.

² อุดรพเวท 14.2.63.

³ มันตระพราหมณะ 1.2.2. อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic Age, p. 106. และ Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VIII of The Harvard Oriental Series, p. 765.

⁴ Shastri, Women in the Vedic Age, p. 107.

ขอวิญญูเทพจงนำเธอไปในถ้ำแรกเพื่ออาหาร
 ขอวิญญูเทพจงนำเธอไปในถ้ำที่สอง เพื่อความแข็งแรง
 ขอวิญญูเทพจงนำเธอไปในถ้ำที่สามเพื่อพรตทั้งหลาย
 ขอวิญญูเทพจงนำเธอไปในถ้ำที่สี่เพื่อความเป็นเพื่อน
 ขอวิญญูเทพจงนำเธอไปในถ้ำที่ห้า เพื่อสัตว์เดือยทั้งหลาย
 ขอวิญญูเทพจงนำเธอไปในถ้ำที่หกเพื่อความมั่งคั่ง
 ขอวิญญูเทพจงนำเธอไปในถ้ำที่เจ็ดเพื่อพระพิงเจ็ด
 กิ่งนั้น ขอให้เธอผูกาวไปแสวงเจ็ดถ้ำ จงเป็นเพื่อนของฉัน ¹

พิธีกาวเจ็ดถ้ำ ซึ่งกำหนดให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวกาวไปก้วยกันนี้ ไม่มีปรากฏในคัมภีร์ฤคเวทและอถรรพเวท แต่อาจถือได้ว่าวิวัฒนาการมาจากบทสวดซึ่งมีลักษณะของเวทมนตร์คาถา ซึ่งใช้ท่องแก่เจ้าสาวในบทสวดแต่งงานของคัมภีร์อถรรพเวท ²

เมื่อจบพิธีสัปดาห์แล้ว บูมารวมชุมนุมต่างอวยพรแก่เจ้าสาวซึ่งถือว่าเป็นผู้มมงคล ตามที่ปรากฏในฤคเวทและอถรรพเวท ³ และต่อจากนั้น เจ้าบาวก็ท่องมนตร์อันมีลักษณะของคำมั่นสัญญาแห่งการแต่งงาน ตามแบบของฤคเวทว่า "ขอพระมาคริทีวันพระธาดา จงทำให้เราสะอาดบริสุทธิ์ ขอเทวีเทษูรีจงผูกพันเรา" ⁴ และ "ฉับจับ

¹ มันตระพราหมณะ 1.2.5-7. อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic Age, pp. 107, 143.

² อถรรพเวท 14.2.53-58. กุณฑ์ 129.

³ ฤคเวท 10.85.33, อถรรพเวท 14.2.28, มันตระพราหมณะ 1.2.14 อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic Age, p. 107, และ Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VIII of The Harvard Oriental Series, p. 759.

⁴ มันตระพราหมณะ 1.2.9. อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic Age, p. 174.

มือของเธอเพื่อความโชคลี ขอให้เธอจงมีอายุยืนอยู่กับฉันผู้เป็นสามี" ¹ กลอกรนสาวคอนวอนเทพเจ้าต่าง ๆ เพื่อความสุข และความรุ่งเรืองในชีวิตสมรส ท่านองเกี่ยวข้องกับฤคเวทและอถรรพเวท เป็นคนว่า "จงอย่ามีดวงตาอันชั่วร้าย จงอย่านำความตายมาสู่สามี จงนำโชคมาสู่สุสัตรี และจงให้กำเนิดบุตรชาย" ² นอกจากนี้ บทอาวยพรให้เจ้าสาวเป็นใหญ่เหนือทุกคนในครอบครัวของสามี ก็กำเนินตามพระเวททั้งสอง ³

พิธีสำคัญในมนตร์พราหมณะรวมลงด้วยการท่องโคลงอันไพเราะบทหนึ่ง ซึ่งไม่ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวทและอถรรพเวท ว่า "ขอให้หัวใจของเธอจงคอยสนองพรดี [เทวาทิศทางศาสนา] ของฉัน ขอให้จิตใจของเธอจงกล้อยความจิตใจของฉัน เธอจงปฏิบัติตามคำสั่งของฉันด้วยความเต็มใจ ขอพระพฤติสปีดิจงผูกพันเธอไว้กับฉัน" ⁴

หลังจากพิธีอันเป็นสาระสำคัญของการแต่งงานผ่านไปแล้ว มนตร์พราหมณะได้กำหนดพิธีเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย คือการทำพิธีบังสรวงเพื่อขจัดข้อบกพร่องหรือความชั่วร้ายต่าง ๆ ทั้งทางกาย วาจา และความประพฤติ พิธีนี้ไม่ไ้มาจากนกรโอบทสวคแต่งงานของคัมภีร์อถรรพเวท ⁵ ซึ่งใช้ทงในขณะที่ยขวนแ่งงานเคลื่อนออกจากบ้าน

¹ ฤคเวท 10.85.36, อถรรพเวท 14.1.50, มนตร์พราหมณะ 1.2.16. อ้างถึงใน Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VIII of The Harvard Oriental Series, p. 750.

² ฤคเวท 10.85.44, อถรรพเวท 14.2.17, มนตร์พราหมณะ 1.2.11. อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic Age, pp. 108, 142.

³ ฤคเวท 10.85.46, อถรรพเวท 14.1.44, มนตร์พราหมณะ 1.2.20. อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic Age, p. 108, และ Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VIII of The Harvard Oriental Series, p. 748.

⁴ มนตร์พราหมณะ 1.2.15 อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic

⁵ อถรรพเวท 14.2.59-69. Age, pp. 108, 140.

บิดาเจ้าสาวไปสูบ้านเจ้าบ่าว มนตร์ที่ใช้ประกอบการบวงสรวงเพื่อขจัดความชั่วร้าย
ดังกล่าวนี้ มีเนื้อความเป็นดังนี้ "สิ่งทั้ง เป็นบาปอันร้ายแรงอันมีอยู่ในอวัยวะทั้งปวง
ของเธอนั้น ฉันได้บรรเทาลงด้วยการสังเวอันเต็มเปี่ยมนี้" ¹

ต่อจากนั้น เป็นพิธีซึ่งมีความสำคัญมากอีกพิธีหนึ่ง ซึ่งไม่ปรากฏในฤคเวท หรือ
อถรรพเวท คือพิธีการชำระ² (ชำระ) แก่เจ้าสาว ในพิธีนี้ เจ้าสาวถูกเรียกให้คุกคาม
การชำระด้วยถ้อยคำ "ทองฟ้ายอมมั่นคง จักรวาลทั้งปวงยอมมั่นคง ภูเขาสองหลาย
เทลาที่ยอมมั่นคง เจ้าสาวผู้ยอมมั่นคงอยู่ในครอบครัวของสามีของเธอ" ³

นอกจากนี้ ยังมีข้อความในมนตร์พราหมณะซึ่งแสดงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
ของสามีและภรรยาได้อย่างดียิ่ง คือถ้อยคำที่เจ้าบ่าวกล่าวแก่เจ้าสาวว่า "หัวใจของ
ฉันของเธอ จงเป็นหัวใจของฉัน หัวใจของฉัน จงเป็นหัวใจของเธอ" ⁴

จะเห็นว่า พิธีกรรมแต่งงานของมนตร์พราหมณะ ได้แสดงถึงอุดมคติของการ
แต่งงานในสมัยนั้นว่าสามีและภรรยามีความร่วมมือร่วมใจกันอย่างแท้จริง ในการที่จะ
ประกอบการหน้าที่ทั้งปวงในชีวิต

¹ มนตร์พราหมณะ 1.3.6 อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic Age, p. 109.

² ใน Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 1: 427 อ้างถึงความเห็นของ Jacobi ว่า "ชำระ" แปลว่า "คงที่" ซึ่งหมายถึงดาวเหนือ (Pole Star) แต่ Whitney และ Oldenberg ก็คัดค้านว่าดาวที่อ้างถึงในพิธีแต่งงานนั้น อาจจะเป็นดาวดวงใหญ่ดวงใดก็ได้ที่อยู่ทางขั้วโลก

³ มนตร์พราหมณะ 1.3.7 อ้างถึงใน Shastri, Women in the Vedic Age, pp. 109, 175.

⁴ มนตร์พราหมณะ 1.3.9 อ้างถึงใน Ibid., p. 109.
ยทฺ เอกทฺ หฤทฺยํ ทวฺ คทฺ อสุทฺ หฤทฺยํ มม, ยทฺ อิทฺ หฤทฺยํ มม ททฺ อสุทฺ หฤทฺยํ ทวฺ.

พิธีสงฆ์

เมื่อสิ้นสุดพิธีสำคัญที่งานที่บ้านเจ้าสาวแล้ว ก็แสดงว่าเจ้าบ่าวและเจ้าสาวได้เข้าสู่ความเป็นสามีภรรยาโดยสมบูรณ์ ต่อจากนั้น เจ้าสาวจะคงเดินทางจากบ้านของบิดาไปสู่บ้านสามีของเธอในฐานะภรรยา ในการเดินทางครั้งนี้ มีพิธีที่ต้องทำอีกบางประการ ซึ่งรวมทั้งพิธีต้อนรับเจ้าสาวที่บ้านใหม่ของเธอด้วย พิธีทั้งหมดที่กล่าวมาตั้งแต่พิธีอันเป็นสาระสำคัญถึงไกลยาวนานนี้ ถือว่าเป็นพิธีสงฆ์

การแต่งงานในสมัยยุคเวท เป็นการแต่งงานระหว่างคนต่างหมู่บ้าน เจ้าบ่าวและเจ้าสาวอยู่ต่างถิ่นกัน ทั้งนี้พิจารณาได้จากคำเรียกการแต่งงานว่า "วิวาห" หรือ "อุทฺวาห" และเรียกเจ้าสาวว่า "วธู" ¹ ซึ่งล้วนแต่มาจากรากศัพท์เดียวกัน คือ วห แปลว่า นำไป คือหมายถึงเจ้าสาวถูกนำไปจากบ้านบิดาสู่บ้านสามี ² หลังจากพิธีแต่งงานที่บ้านเจ้าสาวสิ้นสุดลง

ในการเดินทางไปสู่บ้านของเจ้าบ่าว คู่สมรสต้องเดินทางโดยเกวียนหรือรถในบทสวดสุรยา ไก่บรรยายถึงรถของเจ้าสาว คือนางสุรยา ว่าเทียมควายโคหนุ่มสี่ขา สองตัว ³ รูปร่างของรถกระทัดรัด สีสทอง และมีล้อมั่นคงแข็งแรง รถทำด้วยไม้จิว (ศาลมณี) และประดับดอกทองกวาว (กิกฺษุ) อีกทั้งมีแสงแพรวพราย ⁴

¹ ฤคเวท 10.85.30, อถรรพเวท 14.2.9, 41.

² พจนานุกรมสันสกฤต ของ Vaman Shivram Apte ให้ความหมายของคำว่า "วธู" ว่า "หญิงซึ่งถูกนำไปจากบ้านบิดาสู่บ้านสามี" (อุเบยเก ปิตฤเคหาคู ปตฺติคฤหํ วห อฺวฺชฺ ๑)

³ ฤคเวท 10.85.10.

⁴ ฤคเวท 10.85.20.

ขบวนเดินทางของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว มีเทพอัคนีเป็นผู้นำ¹ ทั้งนี้คงหมายถึงถึงขบวนเดินทางมีไฟเจวทน์ไปด้วย สำหรับขบวนเดินทางนั้น ในบทสวดฤคเวทกล่าวถึงโรทีกี เป็นเพื่อนเจ้าสาว (อนุเทย) และนาราคัสดี เป็นหญิงรับใช้ (นโยจนี) นำนางสุรยาไปสู่บ้าน¹ ข้อความตอนนี้พิจารณาได้ว่า ในการเดินทางไปสู่บ้านสามีนั้น เจ้าสาวมีเพื่อน และบริวารติดตามไปด้วย คงเพื่อไม่ให้ภรรยาที่เพิ่งแต่งงานรู้สึกเหงาเหงามในระยะเวลาที่ไปอยู่บ้านของสามี เช่นเดียวกับในสมัยหลัง ๆ ทางภาคตะวันตกของอินเดีย มีธรรมเนียมให้ผู้หญิงไปเป็นเพื่อนเจ้าสาวในฐานะผู้ดูแล (ปารุราชิน) ประมาณสองสามวัน²

เมื่อเจ้าสาวขึ้นสู่เกวียน มีการทอมนตร์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เจ้าสาวว่า "จงขึ้นสู่เกวียนนี้ ซึ่งมีรูปร่างดี มีสีทอง และล้นด้วยเครื่องประดับทองคำ ทำกายไม่วิว และประดับคอกทองกวาว จงไปสู่โลกแห่งชีวิตอันเป็นอมตะ ถูกอุนสุรยา จงทำให้สามีของเธอมีชีวิตแต่งงานอันเป็นสุข"³

ในโอกาสเดียวกันนี้ ก็มีการสวดอ้อนวอนต่อเทพปุณฺธุ ซึ่ง เป็นเทพผู้ทำหน้าที่ดูแลถนนหนทาง และคุ้มครองขบวนเดินทาง ให้ช่วยคุ้มครองการเดินทางของคู่สมรส ว่า "ขอเทพปุณฺธุจับมือของเธอ และนำเธอไปจากที่นี่ ขอเทพอัคนีทั้งสองไปรคนำเธอไป ค่ายรถของพระองค์ ขอให้เธอจงไปสู่บ้านเพื่อเป็นนายหญิงของบ้าน และจงปกครองบ้านเรือนในฐานะที่เป็นนายหญิง"⁴

¹ ฤคเวท 10.85.6.

² Kane, History of Dharmasāstra, 2: 526-527.

³ ฤคเวท 10.85.20. - สุกฤษฏ์ ศาสดลิต วิศารุณี หิรัณยวรรณ์ สุวฤตติ์ สุจกรรณ, อา โรท สุรเย อมฤตสย โลก สโยนั ปตุเย วหตุ กฤตฺตฺวา.

⁴ ฤคเวท 10.85.26. - ปุณฺธุ เทวโต นยตุ หสฺตฤคฤทฺยาศวินา ทฺวา ปฺร วหตุ ร เณ, คฤตฺวานคจฺจ คฤตฺพตฺนึ ยตาโส วศินึ ตฺว วิทมา วทาสี.

ต่อจากนั้น บรรดาแขกที่มาพร้อมเป็นพยานในพิธีแต่งงาน ต่างก็อวยพรให้คู่สมรสเดินทางโดยปลอดภัยว่า "ขออย่าให้พวกนุรายที่กักขุมอยู่ตามหนทางพบคู่สมรส ขอให้เขาทั้งสองจงผ่านพ้นอันตรายโดยหนทางอันราบรื่น และขอให้ศัตรูทั้งหลายจงหลีกหนีไป" ¹

เมื่อขบวนแต่งงานเดินทางมานานบ้านเรือนต่าง ๆ ผู้ที่ชุมนุมอยู่เพื่อเฝ้าดูขบวนแต่งงาน ก็ได้รับคำทักทายปราศรัยด้วยถ้อยคำว่า "เจ้าสาวผู้นี้เป็นผู้มีมงคลทางทั้งหลายจงเข้ามาใกล้ และมองดูเธอ เมื่ออวยพรให้เธอมีโชคแล้ว ท่านทั้งหลายจงแยกย้ายกันกลับไปสู่บ้านเรือนของท่านเถิด" ²

ครั้นขบวนเดินทางมาถึงบ้านเจ้าบ่าว เจ้าสาวจะได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น บรรดาญาติมิตรและแขกที่มาพร้อมชุมนุม ต่างก็อวยพรแก่คู่สมรสด้วยคำอวยพรที่เรียบง่าย แต่ไพเราะจับใจว่า "ขอให้สิ่งอันเป็นที่รักของเธอ จงสัมฤทธิ์ผลโดยทุก ๆ หนี่ง เธอจงดูแลเอาใจใส่ในบ้านนี้ในฐานะที่เป็นนายของบ้าน จงมีสัมพันธอันแนบแน่นกับชายผู้นี้เป็นสามีของเธอ และขอให้เธอทั้งสองจงมีอายุยืน และปกครองบ้านเรือนของตน" ³

¹ ฤคเวท 10.85.32.

มา วิทฺนฺปริปฺนฺธิโน ย อาสีทฺนฺติ ทปฺตี, สฺกุเคภีรฺทฺนฺคฺมฺตีตวณฺ ๗ ทฺรณฺทฺวราตยะ.

² ฤคเวท 10.85.33.

สฺมุํคฺลฺรีรึ วฺชฺรึมา สเมต ปฺคฺยต, เสภาคฺยํสฺโย ทฺวฺวาธาตาสฺตี วิ ปฺเรทณ.

³ ฤคเวท 10.85.27.

อิทฺ ปรึรึ ปฺรชฺยา เท สฺมฺกฺชฺยตวํสฺมิํคฺฤเท คารฺทฺปฺคฺยาย ชฺวคฺฤติ,

เอนา ปฺคฺยา ทฺนฺวํ สํ สฺฤทฺสฺวธา ชิวิรี วิทฺมา วทาตะ.

นอกจากนี้ ที่บ้านใหม่ เจ้าสาวยังได้รับการยกย่องเป็นพิเศษให้อยู่ในฐานะเป็นนายหญิงของบ้าน เป็นผู้ดูแลปกครองครอบครัว มีอำนาจเหนือสมาชิกทั้งหมดในครอบครัวของสามี และอวยพรให้มีบุตรชายจำนวนมาก ถึงข้อความว่า "เธอทั้งสองจงอย่าได้พรากจากกัน จงอยู่ด้วยกันตราบจนบรรลุนิเวศน์ จงเล่นกับลูกชายหลานชาย และมีความสุขในบ้านของตน" ¹ และ "ข้าแต่พระอินทร์ ขอได้โปรดบันดาลให้หญิงผู้นี้มีบุตรชายที่ดี และเป็นผู้มีโชคดี โปรดประทานลูกชายสิบคนแก่งาน และให้สามีของนางเป็นชายคนที่สิบเอ็ด" ² ตลอดจน "ขอให้เธอจงเป็นราชินีเหนือพ่อตัวแม่ตัว และเหนือน้องชายน้องสาวของสามี" ³

พิธีจบลงด้วยการทำพิธีบวงสรวง และการสวดคือนวอนของเจ้าบ่าวต่อเทพเจ้า เพื่อความรุ่งเรืองและความสมปรารถนาในชีวิตสมรส ตลอดจนความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสามีภรรยา ว่า

ขอพระประมุขบังคังใหญ่ ๆ แก่เรา ขอพระกรรมมัจจุรประสาณความดีอันดี
ของเราจำนุกเขา เธออย่าเฝ้าความอัปมงคล จงเข้ามาสู่บ้านของสามี จงเป็น
สิริมงคลแก่สัวหัวบิตทงศุบาทของเรา ⁴

¹ ฤคเวท 10.85.42. - อีโหว สัต มา วิ เชนัญ วิศวมาบุรุษสุนุทต,
ภริตบเตา ปุโฏรณปตฤภริโมทมาเนา สเว กฤเท.

² ฤคเวท 10.85.45. - อิม่า ทวามินทร นิสวระ สุนุทรา สุกคำ กฤณ,
ทศาสยาม ปุทรรณา เชหิ ปติเมกาตศ กฤติ.

³ ฤคเวท 10.85.46. - สมฺราชฺฐี ศวศุเร ภว สมฺราชฺฐี ศวศุรว่า ภว,
นนานทริ สมฺราชฺฐี ภว สมฺราชฺฐี อหิ เทวฤนุ.

⁴ ฤคเวท 10.85.43. - อา นะ ปฺรชา ชนยฤ ปฺรชาปติราชรสาย
สมนฤทฺรยมา, อหุรณฺคลีละ ปติโลกมา วิศ ส โน ภว ทวิปเท ส จตุษปเท.

จงอย่าเป็นผู้มีความกลัวอันชั่วร้าย จงอย่าเป็นผู้หาสามีของเธอ จงเป็นผู้มีใจดี
 จงมีใจเมตตาต่อกับผู้สืบทอดทั้งหลาย จงเป็นผู้รุ่งเรือง จงเป็นผู้มีความรักต่อพระ-
 เจ้า เป็นผู้ให้กำเนิดวีรบุรุษ และจงเป็นผู้มีมรดกแก่สืบทอดวิบัติพหุมาตของเรานี้ ¹

ขอเทพเจ้าทั้งปวง ขอน้ำองประสานหัวใจของเราทั้งสอง ขอพระมาตริศวิน
 พระธาดา และเทวีเทษฏีร์ จงผูกพันเราเข้าด้วยกันเถิด ²

จะเห็นว่าพิธีแต่งงานระหว่างโสมเทพ สัตนางสุรยา ตามที่ปรากฏในบทสวด
 ฤคเวท นับเป็นแบบและอุดมคติของพิธีกรรมและการแต่งงานของมนุษย์ เพราะในพิธี
 กล่าวถึงพระอาทิตย์ และพระจันทร์ ว่าเป็นคู่ที่ไม่มีพรากจากกัน ถึงข้อความว่า

กัวยอานาจอันลิลลัม เขาทั้งคู่เคลื่อนที่ต่อเนื่องกันไปอย่างใกล้ชิด [เคลื่อนที่สลับ-
 กัน] เขาวนไปรอบ ๆ พิธีบวงสรวงประจักษ์เล็ก ๆ กำลังเดินกัน หนึ่งในงาน
 สอง เผ่ากัวยอานาจอันลิลลัม ส่วนอีกหนึ่งนั้นคอยจักระ เบียบอูฏกาส แลว เกิดใหม่
 อีก เขาเกิดขึ้นใหม่ครั้งแล้วครั้งเล่า เขาขึ้นมากรอกรอธเพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่ง
 วันๆ เขามาเพื่อจักระสวณแบ่งสำหรับเทพเจ้าทั้งหลาย พระจันทร์ยักันเวลา
 แห่งชีวิตของเรา ³

¹ ฤคเวท 10.85.44. — อโฆรจกษุรูปคิษุณเขธิ สีวา ปศุถยะ สุนนาระ
 สุวรจาละ, วีรสุรเทวกามา สโยนา คัม โน ภว ทวีปเท คัม จตุปเต.

² ฤคเวท 10.85.47. — สมณุชนตุ วิศเว เทวาระ สมากโป หฤทยามิ เนา.
 ส มาตริศวา ส ชาคา สมุ เทษฏีร์ ทธาตุ เนา.

³ ฤคเวท 10.85.18-19.

ปุรวาปรี จรโต มายโยเตา ศิสุ กุรีพันเตา ปรี ยาโต อธวรมุ.
 วิศวานุณโย ภวนาภิจัญญ ฤคฺุณโย วิทษุชายเต ปุณะ.
 นโยนโว ภาคี ชายมาโน ' หน้า เกตุรฐสาเมตยक्रम.
 ภาคี เทเวภโย วิ ทษาคุชายนปฺร จนฺทรมาลิตเร เท ธีรชมาปุละ.

เนื้อความในบทสวดดังกล่าว แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างดวงอาทิตย์กับ ดวงจันทร์ ในฐานะที่ต่างก้าวขึ้นถึงกันและกัน และทำหน้าที่สลับกัน เพื่อความรุ่งเรือง ไพบูลย์ของปวงมนุษยชาติและสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ความสัมพันธ์เช่นนี้เปรียบได้กับ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันด้วยความสามัคคีปรองดอง เพื่อให้กิจการทั้งหลายสำเร็จลุล่วงไป เพื่อความก้าวหน้ารุ่งเรืองของครอบครัว ตลอดจน জনคนทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ พิธีแต่งงานในสมัยยุคเวท จึงไม่ได้กำหนดให้ ภรรยาต้องนบนอบเชื่อฟังสามีแค่เพียงฝ่ายเดียว หากถือว่าทั้งสองฝ่ายมีความสำคัญ เท่าเทียมกัน จึงกล่าวได้ว่า ชีวิตแต่งงานในสมัยยุคเวทตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคของชายและหญิง

เมื่อสิ้นสุดพิธีกรรมต่าง ๆ แล้ว บทสวดฤกษ์ฤกษ์ใดก็ตามถึงการยกเครื่อง แต่งกายของเจ้าสาวให้แก่พระยูรูบทสวดสุรยา เพราะถือว่าชุดเจ้าสาวเป็นสิ่งชั่วร้าย รอนแรงประดุจตุ๊กตาราชยาพิษ ไม่สมควรจะสวมใส่ต่อไป¹ จึงต้องนำไปเสียให้พน² นอกจากการยกชุดเจ้าสาวให้แก่พระแล้ว ก็มีการให้ทานแก่พระยูรูทำพิธีด้วย³

สำหรับพิธีส่งท้ายคามที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถเวทนั้น มีรายละเอียดบางอย่างเพิ่มขึ้นจากที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ฤกษ์ฤกษ์ และส่วนใหญ่ที่เพิ่มขึ้นมานั้น คือบทสวดทำนอง เวทมนตร์คาถา เป็นต้นว่า ในขณะที่นำเจ้าสาวออกจากบ้านเพื่อขึ้นเกวียนไปบ้านเจ้า- บ่าว ก็มีบทสวดทำนองเกี่ยวกับบทสวดฤกษ์ฤกษ์⁴ แต่เปลี่ยนจากการสวดก่อนนอนเพ พุ้น มาเป็นเทพภคะ⁵ ซึ่งถือว่าเป็นเทพแห่งโชค และในขณะที่เจ้าสาวขึ้นเกวียน

¹ ฤกษ์ฤกษ์ 10.85.34.

² ฤกษ์ฤกษ์ 10.85.29.

³ ฤกษ์ฤกษ์ 10.85.29.

⁴ ฤกษ์ฤกษ์ 10.85.26.

⁵ อรรถเวท 14.1.20.

เพื่อเดินทางไปสู่บ้านเจ้าบ่าว ก็มีกรทรวงมนตรีเพื่อควารปลอศกภัยในการเกิดทาง ว่า "จงยก [อาวุธของ เธอ] ขึ้นฟากหันปีศาจไปไหน จงวางหญิงผู้นี้ไว้ในห้องจักไว้อย่างที่ขอพระธาคาจงหาสามีให้เธอ ขอเทพกคะจงนำไปข้างหน้า" ¹

ในตอนท้ายของบทสวดแรกแห่งมถสที่ 14 ของกัมภีร์อถรรพเวท มีเนื้อความกล่าวถึงญาติมิตรของ เจ้าบ่าวทาง รอกการมาถึงของคู่สมรสอย่างกังวล และทางสาวกอนวอนให้คู่สมรสเดินทางโดยปลอศกภัย ² เช่น "ข้าแต่พระวรุณ โปรดนำเธอผู้ซึ่งไม่เป็นผู้ฆานองชาย ข้าแต่พระพฤหัสติ โปรดนำเธอผู้ซึ่งไม่เป็นผู้ฆาปศุสัศว ข้าแต่พระอินทร โปรดนำเธอผู้ซึ่งไม่เป็นผู้ฆาสามี เธอผู้มีลูกชายจำนวนมาก ข้าแต่เทพสวีกฤ โปรดนำเธอมาสู่พวกเรา" ³

เมื่อชบวนแต่งงานออกเดินทางไปแล้ว ก็มีกรทรวงมนตรีสำหรับปัดเป่าผลร้ายที่เกิดจากการกระทำต่าง ๆ อันไม่เป็นมงคล ที่บ้านบิคาของเจ้าสาว เช่น "ถ้าลูกสาวของท่านสยายผมคร่ำครวญในบ้านของท่าน และกระทำสิ่งชั่วร้ายในขณะที่คร่ำครวญ ขอเทพอัคนีและเทพสวีกฤ จงปลอศปดอยท่านจากความบาปนั้น" ⁴ และ "ถ้าความชั่ว

¹ อถรรพเวท 14.1.59.

อุทกจจธรวมป รกโช หนาณเภา นารี สุภฤเต ทธาต, ธาธา วิปศุจิปติมสโย วิเวท ภโก
ราชา ปุร เอกุ ปุรชานน.

² อถรรพเวท 14.1.62-64.

³ อถรรพเวท 14.1.62.

อุภราตฤณนี วรณปศุณนี พฤตสปเต, อินทรปคิณนี ปุคริณีมาสมภย์ สวีกรวท.

⁴ อถรรพเวท 14.2.60.

ยหีย พุหิตา ทว วิเกศยรททฤเท โรเทน กฤตวศย ธม,

อคนิษฏวา ศสมาเพนสะ สวีกา จ ปุร มุญจตาม.

ร้ายใด ๆ ซึ่งผู้กระทำความชั่วร้ายได้ทำให้เกิดขึ้นในลูกหลานของท่าน ในปศุสัตว์ของท่าน หรือในบ้านของท่าน ขอเพ้อฉนิ และเพ้อสวิตถ จงปลดปล่อยท่านจากความบาปนั้น" 1

ในการเดินทางไปสู่บ้านเจ้าบ่าวนั้น เมื่อผ่านสถานที่ต่าง ๆ ก็มีการท่องมนต์มนตร์ที่นำมาท่องนั้น บางบทก็คัดแปลงมาจากมนต์ระในมหตสวคฤคเวท ซึ่งไม่เกี่ยวกับการแต่งงาน เป็นคนว่า เมื่อเดินทางผ่านท่าน้ำ ก็ท่องมนตร์จากฤคเวท มตสลที่ 10 สุกตะที่ 40 มันตระที่ 13 ซึ่งเป็นมหตสวคสรเรศริญเพ้อศวินว่า ". . . ท่าน้ำอันข้ามโคจายจักไว้อย่างดีพร้อมควยนำคัม ขาแก่เทพแห่งความงามทั้งสอง ขอพระองค์จงจรคก่อนหินอันไม่มาพึงใจ ซึ่งตั้งอยู่บนหนทาง ไปเสียให้พอน" 2 และ "ลูกอนเจ้าสาว ขอให้พี่-พันธุ์ทั้งหลาย ชารนำ พุงหญ้า และป่า จงป้องกันเธอจากภูตผีปีศาจ และคุ้มครองรักษาลูกหลานไว้สำหรับสามีของเธอ" 3

ขณะเดินทางมาถึงต้นไม้ใหญ่ ก็ท่องมนตร์ว่า ". . . คนธรรพและนางอัปสรซึ่งอาศัยอยู่บนต้นไม้ใหญ่ทั้งหลาย ขอให้โปรกให้เขาทั้งหลายเมตตาคอยเจ้าสาวผู้นี้ ขอให้เขาทำร้ายรถเจ้าสาวในขณะที่ผ่านไปเลย" 4

1 อถรรพเวท 14.2.62.

ยตุเค ประชายา ปศุญ ยทวา คฤเทญ นิฐิตมชกฤทธีรช กฤคณ.
อศนิญญา คสฺมาเทสสะ สวิตา จ ปฺร มฺญจตาม.

2 อถรรพเวท 14.2.6.

... สุกฺ ตรีถํ สุปฺรปถํ สุกฺสฺปตี สฺถานํ ปณฺธิสฺสามปํ พุรมติมํ ทตม

3 อถรรพเวท 14.2.7.

ยา โอบชโย ยา นทโย ยานิ เกษฺตราติ ยา วนา, ตาสฺตวา วรฺุ ประชาวตี ปฺกเย
รกฺษณฺคุ รกฺษสฺ.

4 อถรรพเวท 14.2.9.

... เย คนธรรวา อปฺสรสฺสจ เทวีเรนฺุ วานสฺปคฺเขนฺุ เยชิ กฺสฺฤตะ,
สฺโยนาสฺเต อสฺโย วชฺไว ภาวนฺคุ มา นิสฺนฺุวาทคฺมฺุหฺมมานม.

ในที่ลึก เมื่อคู่สมรสเดินทางมาถึงบ้านเจ้าบ่าวแล้ว ก็มีการทำพิธีบวงสรวง
 ต่อหน้าไฟ และทองมณเฑียรสำหรับต้อนรับคู่สมรส โดยเฉพาะอวยพรให้เจ้าสาวมีลูกชาย
 จำนวนมาก ว่า

...หญิงผู้มีมงคลนี้ ไ้มาสู่บ้านแล้ว พระราชาโคกกระทำโลกนี้แก่เธอ ขอเทพ
 อรรมย์ เทพกษะ เทพอัศวินทั้งสอง และเทพประธาปติ จงเป็นพูนลูก ๆ แก่เธอ
 หญิงผู้นี้ เป็นประคองหญิงนาคอันดีสำหรับเกาะปลุก ไ้มาแล้ว ถูกอ้อนชวยทั้งหลาย
 ทานจงหวานเมลิคี่ขลังในเธอ นางจะเป็นผู้ไ้ก่กำเนิดลูก ๆ สำหรับทานจาก
 ครรภของนาง...¹

ที่บ้านใหม่ เจ้าสาวต้องบูชาไฟประจำบ้าน และเทวีศรีสวัสดิ์ ตลอดจนปิตุ
 หรือบรรพบุรุษทั้งปวง ดังข้อความว่า "เมื่อเจ้าสาวผู้นี้ไ้บูชาไฟประจำบ้านอันเป็น
 ไฟดวงแรกแล้ว จากนั้นเธอจงบูชาเทวีศรีสวัสดิ์ และปิตุ"² พิธีกรรมตอนนี้ คล้ายกับ
 พิธีกรรมของชาวโรมันโบราณ ที่เจ้าสาวถูกยกไ้แก่สามีโดยการเคาะไฟและน้ำ เพื่อเป็น
 เครื่องหมายแห่งการเข้าสู่ชีวิตใหม่³

¹ อถรรพเวท 14.2.13-14.

ศิวา นาริยามสตะมาคนิมิ ธาตา โลกมสโย ทิเทศ, ตามรยามา ภโค อสฺวีโนภา
 ปฺรชาปะติปะ ปฺรชยา วรชยนตุ
 อาตมวาคยุมฺรวา นาริยามาคนตสฺยา นโร วสโต พิชมสฺยาม, สวา วะ ปฺรชา
 ชมยทวักษณภโย พิชฺรตี ทุคฺชมถนภสฺย เระตะ.

² อถรรพเวท 14.2.20.

ยทา การุทปะตยมสปรโยคยุมฺรวาคนี วฐุริยาม, ธาตา สรฺสวตโย นาริ ปิตุภยสฺจ นมสฺกुरु.

³ Shastri, Women in the Vedic Age, p. 51.

พิธีซึ่งทำที่บ้านเจ้าสาว มีอยู่ที่หนึ่งซึ่งในสมัยก่อนมาได้ปฏิบัติกันโดยทั่วไป
คือการให้เจ้าสาวนั่งบนหนึ่งวัว ในขณะที่ทำพิธีบวงสรวงไฟประจำบ้าน และทำพิธีเพื่อ
ให้โคบุตรชาย กังบทสวควา

จงไปเสื่อลงข้างโค และปูหนึ่งวัวสี่แคงลงข้างบน เมื่อนั่งลงบนนั้นแล้ว จงให้
เธอไปลูกลูชายที่ทิมูชาไฟนี้

จงขึ้นบนหนึ่งวัว นั่งลงใกล้ ๆ ไฟ เทพพระองค์นี้ทรงเข้าไปสารทั้งปวง ฉะนั้น
เธอจงให้กำเนิดลูกชายแก่สามีของเธอ ขอให้ลูกชายของเธอ จงสืบเชื้อสายของ
บรรพบุรุษที่ดี

ขอให้ปลุกสัตว์ทั้งหลายนานาชนิด จงเกิดมาจากศอกของมารดาของเธอ เธอจงนั่ง
ลงใกล้ไฟนี้ ในฐานะที่เป็นผู้มีมงคลยิ่ง เธอจงรับใช้พระเจ้ารวมกับสามีของเธอ
ฉะนั้น

ในตอนท้ายของพิธี มีมนตรีหกบทสำหรับเสกแก่เจ้าสาว มนตรีดังกล่าวแต่
ละบทมีเนื้อความเดียวกัน ต่างกันเพียงคำเกี่ยวเท่านั้น ดังนี้

ขอพระพุกัสสปีติ จงปล่อยเธอผู้เทพเจ้าทั้งหลายยกเอาไว้
ความรุ่งโรจน์ (วรฺจฺส) โค ที่ไหลเข้าไปสู่แม่โคทั้งหลาย ขอให้เธอผูกพันหญิงผู้
ควายสิ่งนั้น

เคช (เตชส) โค ที่ไหลเข้าไปสู่แม่โคทั้งหลาย ขอให้เธอผูกพันหญิงผู้ควายสิ่งนั้น

โซค (ภคส) โค ที่ไหลเข้าไปสู่แม่โคทั้งหลาย ขอให้เธอผูกพันหญิงผู้ควายสิ่งนั้น

ยุต (ยศส) โค ที่ไหลเข้าไปสู่แม่โคทั้งหลาย ขอให้เธอผูกพันหญิงผู้ควายสิ่งนั้น

นุ้านม (บัยส) โค ที่ไหลเข้าไปสู่แม่โคทั้งหลาย ขอให้เธอผูกพันหญิงผู้ควายสิ่งนั้น

นุ้าเลี้ยงชีวิต (รลส) โค ที่ไหลเข้าไปสู่แม่โคทั้งหลาย ขอให้เธอผูกพันหญิงผู้
ควายสิ่งนั้น ²

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ อรรถพเวท 14.2.23-25.

อุป สกถศีติ พลพชนวิ จรมณิ โรหิตะ, คโคทรวิศย สุปรชา อิมภคินี สปรยค.
อา โรท จรโมป สีทาคณิเมช เทโว หนตฺติ ภักษ่าสิ สรฺวา, อิทฺ ปฺรช่า ชามย ปคฺเย
อสโม สุขโยษฺสุโย ภวกปฺตรสทฺท เอชะ.
วิ คิษฺรฺนคฺตา มาศฺรฺสยา อุปฺสฺถานานานาญปะ ปสฺโว ชายมานาชะ, สุมงคฺลฺยปฺ สีมหมภคินี

² อรรถพเวท 14.2.53-58. สปีคินี ปฺรที ภูเชท เทวาน.

นอกจากนี้ มีบทสวดอวยพรแก่คู่สมรสใหม่อายุยืน มีลูกหลานจำนวนมาก และ
ท้ายที่สุด มีบทสวดที่แสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสามีภรรยา ตลอดจนความ
ปรารถนาที่จะมีลูกหลานสืบตระกูล ว่า "ฉันเกิดเขา เธอคือเธอฉัน คือสามีเธอ เธอคือ
เธอ ฉันคือพ่อ เธอคือกิน ขอให้เราทั้งสองจงมาอยู่ร่วมกันดีนี้ และให้กำเนิดแก่ลูก ๆ"¹

ต่อจากนี้ มีบทสวดที่พรรณนาถึงความสัมพันธ์กันฉันสามีภรรยาอยู่หลายบท เป็น
กันว่า การสวดอวยพรต่อคนธรรพ์วิเศษวสุ ให้ลูกชายไปทานางอัปสรทั้งหลาย ซึ่งเป็น
ภรรยาของพวกคนธรรพ์เสีย² ทั้งนี้เพราะคนธรรพ์วิเศษวสุ มีความเกี่ยวข้องกับ
การแต่งงาน คือไต่ขึ้นจากการทำงาน คู่สมรสยังไม่ได้รับอนุญาตให้อยู่ร่วมกัน จะมี
ไม้มิ่งแทนคนธรรพ์วิเศษวสุวางคั่นอยู่ระหว่างคู่สมรส และการแต่งงานจะถือว่าสมบูรณ์
อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อไม้มิ่งถูกยกขึ้นไปสู่เบื้องบน³

คอนท้ายมีพิธีที่เป็นลักษณะของเวทมนตร์คาถา และความเชื่อไสยกลางตาม
แบบของอรรถพเวท กล่าวถึงการยกเครื่องแต่งกายของเจ้าสาวให้แก่พระ⁴ ท้าบอง
เดียวกับที่กล่าวไว้ในบทสวดสุรยา ทั้งนี้เพราะถือว่าเสื่อนำเครื่องแต่งกายของเจ้าสาว
เป็นสิ่งที่พิฆร้าย ต้องให้พระเป็นผู้ทำให้สะอาดบริสุทธิ์⁵ และในคัมภีร์อรรถพเวทนี้

¹ อรรถพเวท 14.2.71.

อโมทมสมิ สา ตฺวํ สามีหสมฺสยถฺวํ ทฺเขวเรหิ ปฤถิวํ ตฺวาม,
ศาวหิ สํ ภวาว ปฺรชามา ชนยวโน.

² อรรถพเวท 14.2.35-36.

³ Keith, The Religion and Philosophy of the Veda and Upa-
nishads, Vol. XXXI-XXXII of The Harvard Oriental Series, pp. 180,375.

⁴ อรรถพเวท 14.2.42.

⁵ อรรถพเวท 14.1.26-30.

กล่าวต่อไปว่า ผู้ไถ่รับเสื่อน้ำของเจ้าสาว นำเสื่อน้ำไปทำให้สะอาด แล้วนำไปพันรอบต้นไม้ ก่อนที่จะนำมาสวม¹ เพื่อเป็นเคล็ดว่า วิถีให้เป็นอันตรายแก่ผู้สวม

จะเห็นว่าพิธีกรรมของสมัยอรรถพรเวท มีรายละเอียดและเวทมนตร์คาถาประกอบมากกว่าในพิธีแต่งงานของฤคเวท และพิธีเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมในสมัยต่อมา

สำหรับพิธีส่งท้ายที่ปรากฏในมंत्रะพราหมณะนั้น ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับพิธีกรรมที่ปฏิบัติในสมัยฤคเวท และอรรถพรเวท คือเจ้าสาวต้องเดินทางไปสู่บ้านเจ้าบ่าว และมีการสวดอ้อนวอนเทพเจ้า เพื่อขอให้เดินทางโดยปลอดภัย และเมื่อถึงบ้านเจ้าบ่าวแล้ว ก็มีคำอวยพรแก่เจ้าสาวซึ่งเท่ากับเป็นการต้อนรับเธอด้วย ว่า "ขอให้เธอจงอยู่ที่นี่ ขอให้เธอจงอยู่ด้วยความสุข ขอให้เธอจงมีความเพิกเพลินณนี้ ขอให้เธอจงมีความยินดีถึณนี้"²

นอกจากนี้ ในสูตตะที่ 4 ของพราหมณะแรก ไก่กล่าวถึงพิธีกรรมที่ผู้ชมรสกระทำในบ้านเจ้าบ่าว หลังจากพิธีแต่งงานไคยานไปเรียบร้อยแล้ว พิธีดังกล่าว คือ พิธีถวายเครื่องสังเวद्य และสวดอ้อนวอนต่อเทพเจ้า เป็นต้นว่า พระอัคนี พระวายู และพระจันทร์ เพื่อเป็นการทำให้เจ้าสาวบริสุทธิ์จากบาปทั้งปวง และเพื่อให้เธอเหมาะสมที่จะเป็นแม่ของลูกชายสืบต่อไป³

¹ อรรถพรเวท 14.2.51.

² มंत्रะพราหมณะ 1.3.14. อ้างถึงใน Shastri, Women in the

Vedic Age, p. 110.

³ Ibid.

พิธีแต่งงาน ก็ที่กล่าวมาตั้งแต่ต้น ตามที่ปรากฏในกัมภีร์ฤคเวท อถรรพเวท และมีนระพรหมณะนั้น ล้วนแต่เป็นพิธีสำหรับผู้ที่เติบโตเป็นหนุ่มสาวแล้ว เพราะคู่สมรส ใ้ได้อยู่ร่วมกันในเวลาไม่นานนักหลังจากที่พิธีสิ้นสุดลง

อนึ่ง จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น ใ้วิวัฒนาการเป็นลำดับมา คือเริ่มจาก พิธีกรรมที่เรียบง่ายมาสู่พิธีกรรมที่ซับซ้อน มีรายละเอียดและการทองนตร์เพิ่มขึ้น ซึ่งถือเป็นแบบฉบับของการทำพิธีแต่งงานในสมัยต่อมา ¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ อรรถกถา